

A MAGYAR ÍRÓK EGYESÜLETÉNEK FOLYÓIRATA

LYUKAS LŐRÁ

XXIX. ÉVFOLYAM IX.

2020/9. SZÁM

Bertalan Tivadar: Gömbvillám

BERTALAN
TIVADAR
90.
SZÜLETÉSNAJÁRA

„SZAVAKKAL
FESTEK,
KÉPEKKEL
BESZÉLEK”

1. Ádám ébresztése
2. A rovarkirály metamorfózisa
3. Zsinórpaddlás
4. Konditerem
5. Fogas
6. Galacsin

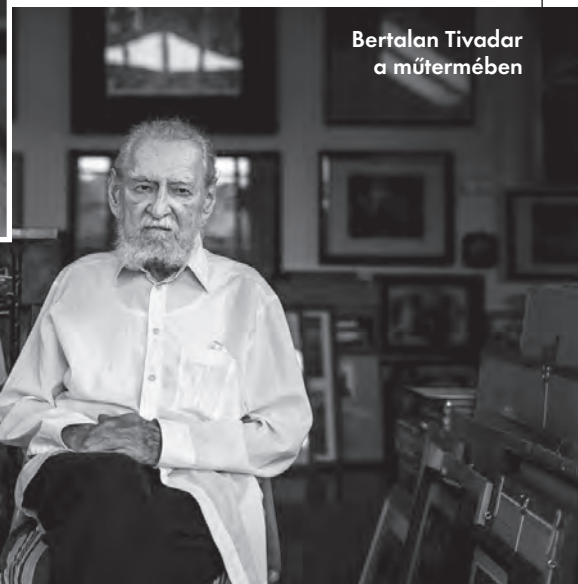
BERTALAN TIVADAR 90. SZÜLETÉSNAPIJÁRA

„Bertalan Tivadarnál kevés sokoldalúbb alkotót ismerek. Képzőművész, de a látvány mellett a szó mágusa is. Fantáziája határtalan, akár festményekről, grafikáról, vagy ennek egyik változatáról, az illusztrációról van szó.” Szakonyi Károly méltatja ezekkel a szavakkal az ünnepezt művészt, majd így folytatja: „Otthonos a realizmusban, de az absztrakcióban is. Ez nem kétlakiság, hanem az univerzalitás jele. Képzelőerejét híres amerikai filmek díszletei dicsérik, nemcsak képi, de építészeti remeklései okán is. Éppen így, írásai is magukkal ragadják az olvasót szellemességükkel, bölcsességükkel, életműalbuma híven tükrözi munkásságát, egy gazdag életpálya szép eredményeit.” Mostani különszámunkban e gazdag életpálya állomásaival ismerkedhetünk. (A szerkesztő)

„SZAVAKKAL FESZTEK ÉS KÉPEKKEL BESZÉLEK”

A filmrészletekből megismertük Bertalan Tivadar gondolatait a tisztánlátásról; a művészet hasznosságáról; a tökéletességről, miközben láttuk őt a műhelyében munka közben a festményei között, illetve részletet hallhattunk akadémiai székfoglalójából. Emellett a filmes látvány és a képzőművészet kölcsönhatásáról beszélt, illetve létszemléletének egyik gyökeréről a „látni a láthatatlant” titkáról mesélt.

Bertalan Tivadar több mint kétszáz magyar és külföldi játékfilm látványmestere, díszlettervezője, art directora, továbbá táblaképek, grafikák, könyvművészeti munkák, kiállítások, „egyszemélyes” könyvek, borítók, kötéstervek, tipográfiák, szövegek és illusztrációk alkotója is. Október 1-jén, születésnapja alkalmából a *Bertalan Tivadar 90* című jubileumi szerzői esten és az ezzel egybekötött kamarakiállításon köszöntötte őt a Magyar Művészeti Akadémia a Pesti Vigadó Sinkovits Imre Kamaraszínpadán.

A Magyar Művészeti Akadémia színházművészeti tagozata szervezésében megvalósuló esten az ünnepezt születésnapjára laudációjának elhangzása után a tagozat nevében Székely László díszlettervező köszöntötte Bertalan Tivadart. Mint kiderült, nem csak pályatársakról van szó, hiszen Székely László, aki főként színházak felkérésére tervezett és tervez díszleteket, mindössze két évvel fiatalabb Bertalannál, és ugyanazon a napon születtek, így a közönség fogadó tapsa őt is köszöntötte.

Az estet moderáló Borbély László a laudáció szerzőjeként elmondta, hogy 2015 őszén

Képszavak és szóképek címmel volt tárlata Bertalan Tivadarnak a Pesti Vigadó Galériában, ám a teljes életmű kivételességét az is csak érzékeltetni tudta. Ezen a születésnapjára estén színművész barátok: Kubik Anna, Mécs Károly és Szersén Gyula közreműködésével, portréfilmrészletek bejátszásával tettek kísérletet arra, hogy a Kossuth-díjjal is elismert Bertalan Tivadar művészetének kulisszatitkaiba minél többen bepillantassanak. A közönség a *Látni a láthatatlant* című, Domonkos János által rendezett és az MMA megbízásából készült 2014-es portréfilm révén tekinthetett be Bertalan Tivadar alkotóműhelyébe.

Műhelyében járva abból is ízelítőt adott, miképpen valósul meg nála a „szavakkal festek és képekkel beszélek” művészi programja.

Mint ahogy a filmrészletek közötti beszélgetésekből kiderült, a Napkút Kiadó gondozásában a közeljövőben megjelenik Bertalan Tivadar *Csend/élet – Válogatott elmesélések* című illusztrált könyve, mely összegzi életművét.

Az est során Kubik Anna, Mécs Károly és Szersén Gyula előadásában elhangzottak Bertalan Tivadar néhol szomorúság, másutt ironikus írásai.

☛ (L. B.)

CURRICULUM VITAE*

Bertalan Tivadar 1930 őszen született Budapesten. A második világháború alatt élte kamaszéveit. Mivel nagyapja hegyőr volt Erdővároson – ma Erdőkertes –, ott töltötték a nyári vakációkat a testvérével. A bombázások elől számos alkalommal a közeli Brencsán-kastélyba menekültek, ahol a gróf megmaradt holmija között egy Ady-kötetre és néhány tubus olajfestékre, ecsetekre bukkantak. Így indult művészi karrierje. A gimnáziumi évek alatt egyszer egészen Ausztráliáig szaladt, majd egy évvel később a Madách Imre Gimnáziumban folytathatta tanulmányait. Osztálytársai voltak az író *Szakonyi Károly*, a rendező *Szinetár Miklós* és a zenetörténész *Bónis Ferenc*.

A gimnázium után a Ganz Hajó- és Darugyár segédmunkása volt egy éven át. Az Iparművészeti Főiskola scenika tanszakára 1950-ben nyert felvételt, ahol a tervezést *Oláh Gusztáv*, a Magyar Állami Operaház művésze, és *Varga*

Születésnap
a Vigadóban,
Kubik Anna,
Kiss János,
Bertalan
Tivadar és
Székely
László

Székely László köszönti Bertalan Tivadart,
középen Szersén Gyula és Kubik Anna

Mátyás, a Szegedi Szabadtéri Játékok tervezője, a viselet- és jelmeztörténetet a Nemzeti Színház művésze, *Nagyajtay Teréz* oktatta. Diplomamunkájának forgatókönyvét, ötlettervét és rajzait maga készítette, *Budai Nagy Antalról*.

Diplomájának kézhezvétele után mindjárt bekerült a hazai és a nemzetközi filmgyártásba, a Magyar Filmgyártó Vállalatnál ő volt a látványtervező. 1954-ben Varga Mátyás mellett a *Rákóczi hadnagya* című magyar játékfilm látványtervét készítette el. 1955-ben első önálló tervezői feladata a filmgyárban a *Bartók-émlékfilm* volt, Takács Gábor rendezésében. Ezt követte a *Terülj-terülj, asztalkám!* mesejáték Bodrossy Félix rendezésében. Ezután, név szerint Bertalant kérve, egymást követték a külföldi felkérések. A *Nagy Károly*, majd 1967-ben egy Rabenault rendezte film, az *Énekeljünk Bill bácsival!* jelentette a kitörést. Ezt is, mint a legtöbb külföldi produkciót, melyeket Magyarországon forgattak a költséghatékonyság érdekében, a minőségi látványtervezésért kiemelten emlegette az európai filmkritika.

1971-ben, Szász Péter filmjének tervezésekor a *Kapaszkodj a fellegekbe!* látványvilágának megrajzolásával már ismert és elismert tervezőként tartották számon. Úgy alkotott párizsi utcácskákat vagy római arénákat, középkori városfalakat, angol kastélyokat és amerikai nagyvárosokat, hogy el sem hagyta a Róna utcai filmstúdiót!

1956 forradalmi októbere nézőként a színházban, előadás után pedig az utcán érte. A *Hangok a papírgalacsinból* című kötete ezeknek a történelmi eseményeknek a reflexiója. Az 1956-os év filmes élményeket is hozott. Ekkor tervezte a *Terülj-terülj, asztalkám!* című mesefilm terreit, díszleteit. Nevét leginkább a *Tenkes kapitánya* című, 1961–1962-ben forgatott magyar filmsorozat tervezőjeként ismerjük.

1977–1980 között a francia filmakadémia elnökével, rendezőjével, *Jean Delannoy*-val három filmen is dolgozhatott: a *Nagy Károly* 1977-ben, a *Manon Lescaut* 1978-ban és a *Luther Márton* 1980-ban készült el. A világhírű francia szakember (2008-ban, 100 évesen hunyt el) méltán nevezte a filmgyártás art directorának a magyar tervezőt, Bertalan Tivadart. 1977–1989 között még nagyobb kihívást jelentett Bertalan számára, amikor különböző díszletezéssel készítette el az *Anna Karenina* és a *Koldusopera* látványvilágát amerikai és angol filmprodukciókhoz.

1986-ban *Őnarckép* című képét, önvallomását is elkészítette, és megfestette portréját Szász Endre festőművész is. Bertalan a Magyar Képzőművészeti Egyetem látványtervezői tanszékén oktatói tevékenysége mellett, vezetett számos rajzsakkört, tanított az Újpesti Művészeti Társaság felkérésére is. Újpesten él és alkot.

1992-től kizárólag festéssel és írással foglalkozik, de díszlettervei számos egyéni és csoportos kiállításon szerepelnek. 1995-ben bemutatkozott a színházi világ legnagyobb európai seregszemléjén, a *Prágai Quadriennálén* is színházi- és filmterveivel. Anyagát válogatta, katalógusba rendezte az Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet.

Nyomatásban megjelenő regényeit, elbeszéléseit, novelláit saját maga illusztrálja, így válik teljességgel egyszemélyes szerzővé. Többszólamú művészete minden kötetében megmutatkozik, nincs szöveg kép nélkül, és nincs visszaemlékezés, naplótöredék nélküli rajz sem. Munkásságát több mint 200 filmterv, több száz táblakép és festmény, grafikák, közel 200 díszletterv, 10 egyszemélyes könyv, számos illusztráció, 5 nagydíj, a Magyar Filmszemle életműdíja, valamint a Magyar Művészeti Akadémia tagsága jegyzi. ♣

(Turnai Tímea színháztörténész,
a scenikai gyűjtemények vezetője –
OSZMI – anyaga alapján)

*Curriculum vitae – jobbára az önéletrajz megjelölésére szolgál, jelentése szó szerinti fordításban: az élet menete; kicsit tágabb értelemben: életpálya futtában.

BORBÉLY LÁSZLÓ KACAGTAT, ÉS MÉLYEN SZÍVEN ÜT...

Bertalan Tivadar laudációja

„Talán egy kóbor reneszánsz művész elfuserált reinkarnációja vagyok” – állítja magáról Bertalan Tivadar, akit Magyarország egyetlen „öt az egyben” művészenek tartanak: több mint kétszáz magyar és külföldi játékfilm látványmestere, dizlettervezője, art directora, továbbá táblaképek, grafikák, könyvművészeti munkák, kiállítások, „egyszemélyes” könyvek, borítók, kötéstervek, tipográfiák, szövegek és illusztrációk alkotója.

Grafikus, festőművészeti munkálkodása – nem mindenkinél van így – jó alap volt a film világába való belépésre. Hiszen a dizlettervezés nem csupán művészet, szakma is. A teret bútorokkal, tárgyakkal fölöltöztető komplex látványvilág megteremtéséhez nem mindennapi tér- és anyagismerete segítette. Meg – a tervezőasztalnál végzett kitaró munkának köszönhetően – látomásainak különlegessége ugyancsak. Hiszen a történet, az ábrázolandó filmese mögött érzékeltetni kell bizonyos korrajzot is. Korrajzot, amely – ha invenciózus a környezet kitalálása – az ember jellemtulajdonságának és arcának kivetítője is.

A megannyi technikával készült (olajtempera, kréta, ceruza, szén, gouache) díszlet- és látványtervekben ott van egész személyisége. Akár 1955-ös diplomamunkájáról van szó (*Budai Nagy Antal*) – a Kós Ká-

roly-i transzszilván légzésben ott a tárgyak tömör méltósága is –, akár a meseköltészet egyik különleges darabjáról (*Az operaház fantomja – 1989*). A rendezők közül kiváltképp meg kell említeni Jean Dellanoy-t, aki abban az időben a francia filmakadémia elnöke volt, és több, nagy látványt igénylő filmet rendezett (*Márton testvér; Luther, Nagy Károly*). Jean Dellanoy a világ egyik legjobb art directorának nevezte Bertalan Tivadart a sajtóban, aki többek között együtt dolgozott Várkonyi Zoltánnal, Jancsó Miklóssal, Woody Allennel.

1956-tól több mint kétszáz filmben végezte a rábizott feladatot. Ez a teljesítmény már önmagában is kiemelné Bertalan Tivadart az alkotók közül. De ez számára csupán háttér, bevezetés, hiszen jómaga elsősorban képzőművész, festő, grafikus.

A látás és láttatás képessége, íródjék bármilyen formában a mű, a szépírónak is legfőbb tulajdonsága lesz. Írótolla éppoly biztos, mint ceruzája vagy ecsetje. Álmódosításnak, amely nála mindig valóság kiegészítő elem, nincs határa: ég és föld, megtörtént és kigondolt ebben az életműben összetartozik.

Persze nála az írás sem nevezhető éppen mellékes foglalatosságnak. Ezt Bertalan Tivadar olyan eddig megjelent, úgynevezett egyszemélyes kötetei is bizonyítják, mint: *Bertalan* (1996), *A mindenség púpjá* (1997), *Szellemtések* (1997), *Emberisten* (1998), *Kirándulószoza* (2000), *Hangok a papírgalacsinból* (2005), *Lipi* (2006), *Töpörin, az angyal* (2010), *Életmű album* (2011), *Papírnehézék* (2013), *Félcédulák* (2016), *Rebellesek* (2018), *Állatságok – Növénységek* (2018). Általuk kivívta a maga alkotói függetlenségét. Kacagtat, és mélyen szíven üt.

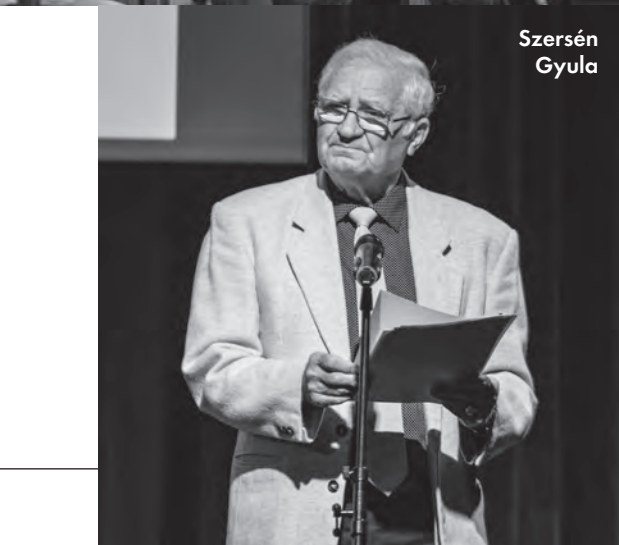
Munkásságát az alábbi díjakkal ismerték el: Nemzetközi irodalmi első díj (1994), Újpestért díj (2005), Erdőkertes díszpolgára (2007), a 40. Magyar Filmszemle Életműdíja (2009), Újpest díszpolgára (2010), Napút-díj (2010), Budapest díszpolgára (2012), Kossuth-díj (2017).

Születésnapjára a Pesti Vigadó Sinkovits Imre Kamaraszínpadán színművész barátok, egyben pályatársak közreműködésével, filmrészletek bejátszásával megpróbáltunk bepillantani Bertalan Tivadar művészetének kulisszatitkaiba. ♦

(A Pesti Vigadó Sinkovits Imre Kamaraszínpadán október 1-jén elhangzott laudáció szerkesztett változata.)

Borbély László beszélget Bertalan Tivadarral a Vigadóban

Szersén Gyula

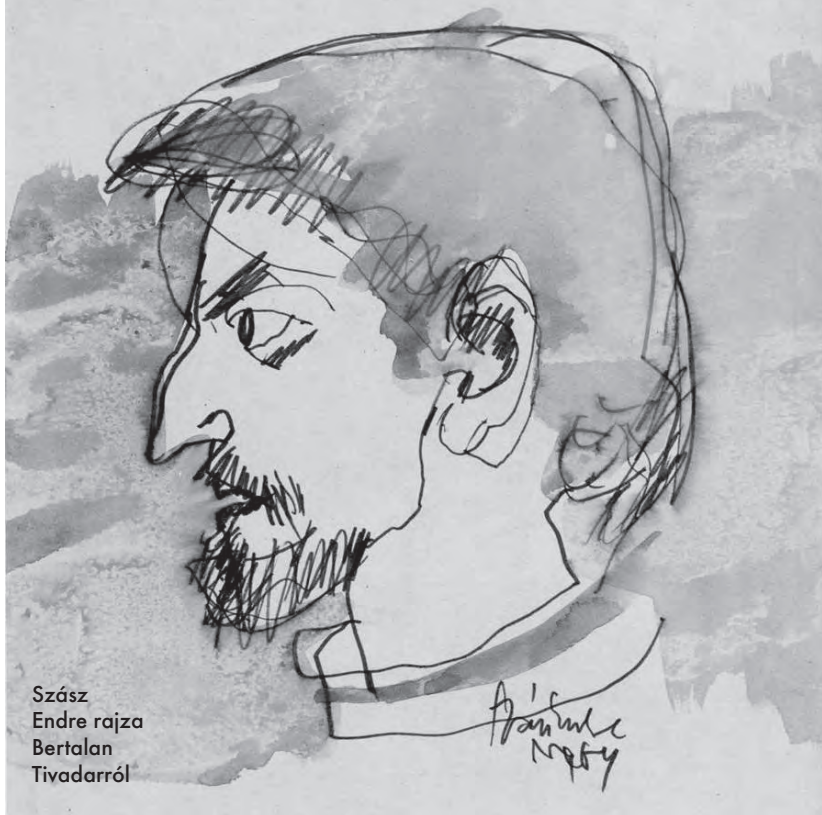
Bertalan Tivadar látványtervezései (válogatás)

Terülj-terülj, asztalkám! (1956); Bartók-émlékfilm (1956); Nehéz kesztyűk (1957); A város peremén (1958); Kaland az állatkertben (1958); Fölszáll a köd (1959); Csutak és a szürke ló (1960); A Tenkes kapitánya (1963); Nagybácsim, Benjamin (NSZK, 1963); Így jöttem (1964); Vampicula (NSZK, 1964); Szent János fejvétele (1965); Tüskevár (1966); Az Isten fővároszlója (NSZK, 1967); Tüskevár (magyar ifjúsági filmsorozat, 1967) Énekeljünk Bill bácsival! (NSZK, 1967); Keresztelő (1967); A férfi (1968); Az utolsó kör (1968); Mix Bumbullis (NSZK, 1968); Napóleon (Franciaország, 1968); Kapaszkodj a fellegekbe! (1969–70); Én vagyok Jeromos (1970); A sakkjátékos (Franciaország, 1970); Háromkirályok csillaga (1971); Szelem és halál (USA, 1974); Sztrogoff Mihály (Franciaország, 1974–75); Attila (Franciaország, 1975); Anna Karenina (Anglia, 1977); A Téli Palota fantomjai (Franciaország–Anglia, 1977); Nagy Károly (Franciaország, 1977); Vendég az esküvőn (Lengyelország, 1977); Des Grieux lovag és Manon Lescaut története (Franciaország, Jean Delannoy-val, 1978); Nizsinszkij (USA, 1979); Luther Márton (Franciaország, 1980); Troilus és Cressida (színpad 1981); Mozart (Franciaország, 1981); Az Operaház fantomja (USA, 1982, 1989); X kapitány (Franciaország, 1982); Edit és Marcel (Franciaország, 1982); Az enyéim nevében (Franciaország, 1982–83); Gyermekháború (USA, 1983); Mata Hari (USA, 1984); Anna Karenina (USA, 1985); Ekkehard (NSZK, 1981); Hannah háborúja (Anglia–USA, 1987); Dr. Jekyll és Mr. Hyde (Kanada, 1988); Burg Wutenstein (NSZK, 1988); Koldusopera (USA–Anglia, 1988); Ordítás (Ausztrália, 1989); Egy jenki Arthur király udvarában (USA, 1989); Drakula (Kanada, 1989); The Reunion (USA, 1990).

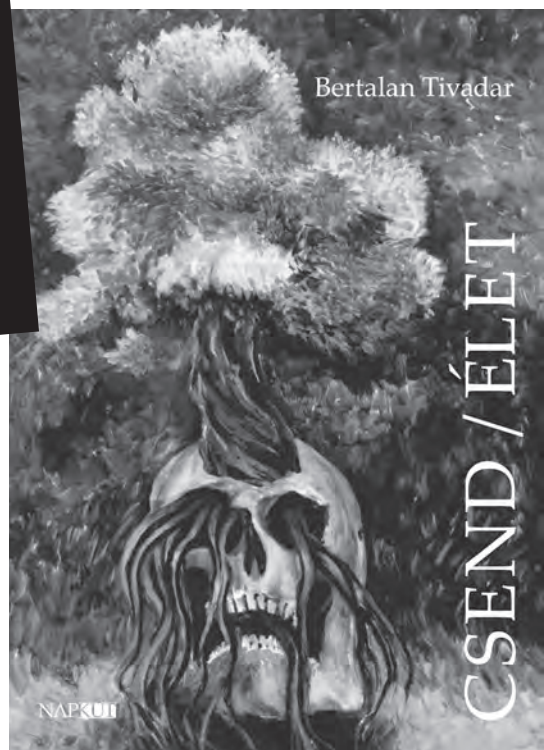
BERTALAN TIVADAR

CSEND/ÉLET

Válogatott elmesélések

Szász
Endre rajza
Bertalan
Tivadarról

MOTTÓ:

*A jó megbocsáthatatlan;
nem lehet megbocsátani,
mert nincs miért.
Megbocsátani csak
a rosszat lehet,
mert van miért.*

(Személyek Bertalan Tivadar 2020 karácsonyára
megjelenő kötetéből, amelyet a **Napkút Kiadó**
a szerző rajzaival illusztrálva ad az olvasók kezébe.)

Létállapot

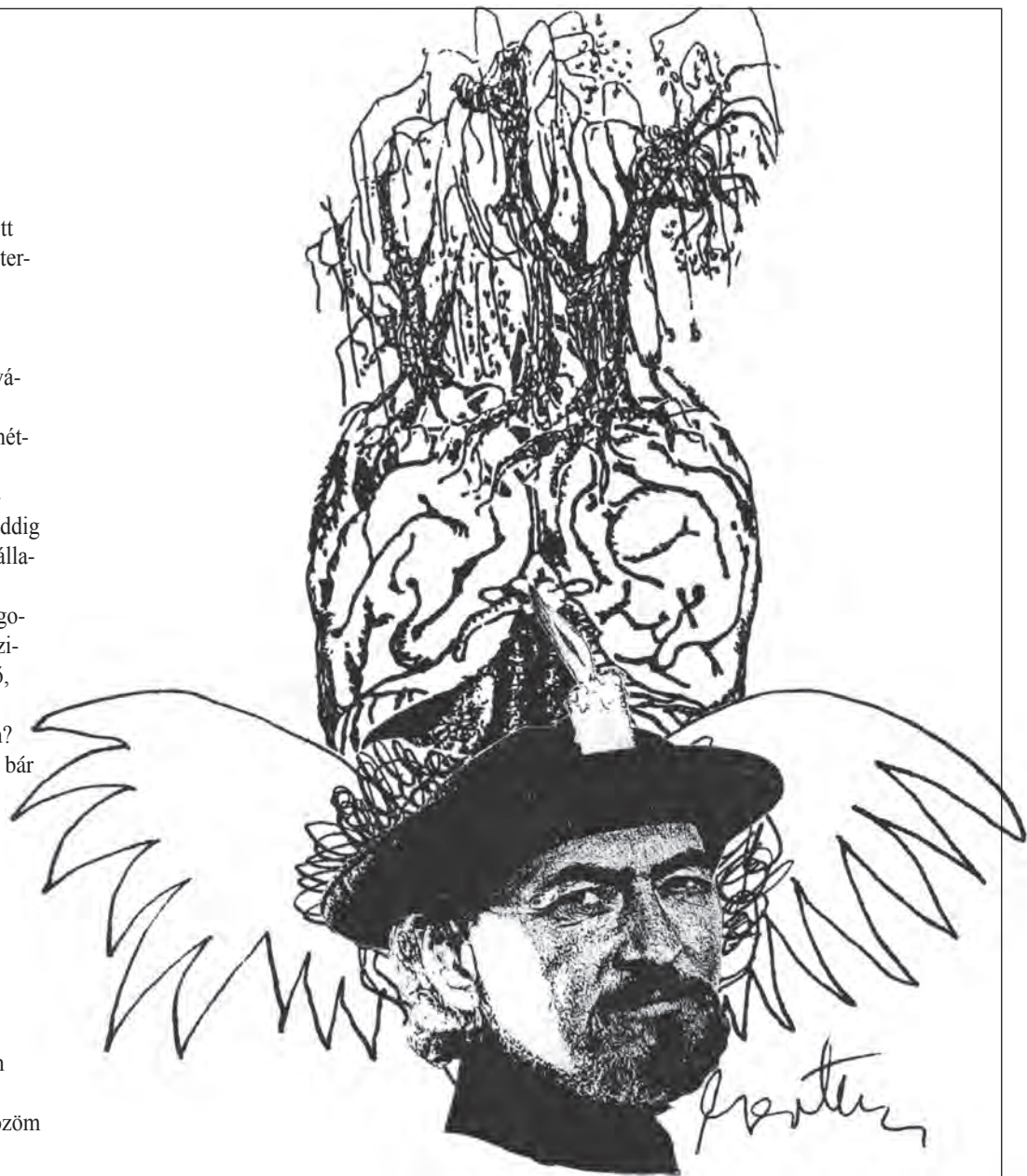
Szembejöttem önmagammal.

- Én vagyok – mondtam.
- Igen, tudom magamról – feleltem.
- Hogy vagyunk?
- Nem tudom.
- Az jó. Ha tudjuk, akkor fáj.
- Azért tudjuk, mert fáj.
- Ha nem fáj, nem is tudjuk.
- Aki keres, talál.
- Nem minden találat jó.
- Hova igyekszel?
- Csak erre. Gyere velem!
- Mit is tehetnék?
- Azzal magunkba szálltunk.
- És most, hogy vagyunk?
- Várj csak, mindjárt megmondjuk,
de mire kimondjuk, már másképp.

* Rutka Ferenc rajza a szerzőről.

PLEIN AIR

- Nem megyünk valahová?
- Hová?
- A természetbe.
- Itt is ott vagyunk. Mindenhol ott vagyunk. Hogy tudnánk kimenni a természetből?
- Úgy értem, valahová a zöldbe.
- Pont most?
- Pont. Gyönyörű idő van. Úgy vagyok egy kis friss, erdei levegőre.
- Meg arra a sok mocsokra, szemétre, amit odaömlesztenek.
- Majd kikerüljük. Ott is dolgozhatsz, ha nem bírsz magaddal. Én addig keresek egy napos tisztást. Azt is vállalom, hogy cipelem az állványodat.
- Ott nem tudok dolgozni. Túlságosan köt a látvány. Lebénítja a fantáziámat. A plein airben az Isten a festő, nem én.
- De mindenki a tanítványa, nem?
- És téged is a saját képére teremtett, bár lehet, hogy blöffölt kicsikét.
- Kedves vagy.
- Na, fogd a szerszámaidat!
- Nem megyek sehová. Én most másvalamin akarok dolgozni.
- Micsodán?
- Most éppen írni akarok.
- És ha most nem írnál?
- Akkor talán festénék.
- És ha egyszer nem írnál és nem festénék?
- Akkor nem én volnék, és mi közöm ahhoz, mit csinál egy idegen?

Illatok

- Tessék! Melyiket parancsolja? Van itten ez a gyönyörű selyemfenyő, vagy ez a norvég, de nézze csak ezt a csodálatos Apolló-fenyőt, meg ezt a cirbolyát, vagy ezt a kaliforniai piceát, de választhatja ezt az olcsóbb ezüstöt... mit szól? Formás, nem? Látom, nem ilyent keres. Van itt egészen olcsó is, például ez a luc. Mekkora szeretne?
- Nem, nem. Semekkorát.
- Esetleg egy ágat?
- Köszönöm, csak beszívom a fenyőillatot.
- Úgy! Itt akar szipózni? Miért nem megy az erdőbe?
- Úgy érti, fenyőerdőbe?
- Oda.
- Hiszen itt van. Helybe jött. Az igazi messze van. Az illatát különben is elnyomja a szemétbűz. Meg aztán az utazás is sokba kerülne. Mellesleg, ilyen sűrű erdőt hol találnék?
- Elállja itt az utat.
- Megyek már, indulok ide a süteményeshez. Mondták, hogy most hozzák a friss kalácsokat. A mákos és diós bejglit, a fonottakat... süteményillatot is szeretnék. Karácsony van, nem?

Elbizonytalanodás

Be kell látnom, nem látom világosan a dolgokat. Sőt, egyre sötétebben látom a dolgokat. Mintha nappal is éjszaka volna. Egyesek a rég múlt évtizedek vívmányait emlegetik. Nem látom ezeket a vívmányokat. Mások a jövőt emlegetik. Erre volnék én is kíváncsi, de nem látom a jövőt. Ennyire beszűkült volna a látásom? Persze hogy keresem a megoldást: a *borra* gondolok. Lehet, hogy bizonyos mennyiség után a járást kissé elbizonytalanítja, a látást pedig nem javítja, de az állapotot megvidámítja, az akaratot megerősíti, még akkor is, ha hamis a délibáb. Mindenesetre egyre csak a jövőre meresztgetem a szemem, de a jövő nem figyel rám, s magam is csak a jelent látom: mellém lépett a pincér.

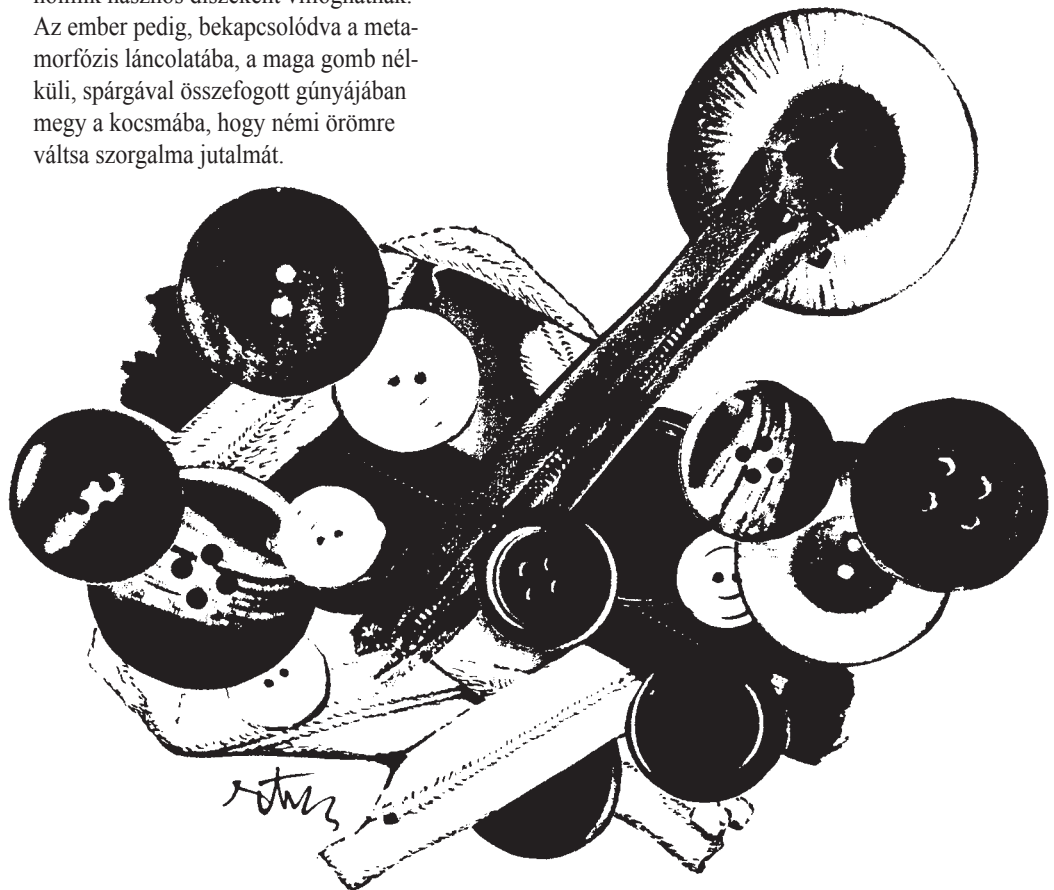
- Mít parancsol?
- Bort!
- Mennyit?
- Ne aprózzunk. Egy flaskával.
- Fehéret vagy vöröset tetszik?
- Mindegy – sípolom tudóból –, vaknak lesz.

GOMBOK

Úgy tűnt, már semmi használható dolog nem maradt a kidobott, és nem sokkal előbb még egymásra hányt, magasan púposodó kacatokból. A legcsóróbb guberáló sem talált már számára érdemeset. Ám, megvárva a kirabolt állapotot, amikor már elvonultak a veszekedő nagy és kis hiénák, jött a csupa szőr arcú ember, és ő talált. Néhány száralmas rongyot ráncigált elő a romhullák tagjai alól, s mindegyiket végighuzigálva bütykös fejű ujjai között, komótos tempóval tüzetes vizsgálat alá vette ezeket a senkinek nem kellő, szakadt, koszos, valaha ruházatnak tekintett holmikat. Saját kabátja zsákszerű, elálló öblű zsebéből szikét vett elő, s válogatás nélkül, módszeres türelemmel lenyiszálgatta a rongyos gúnyák gombjait. Jól látszott, hogy nem gombfocihoz gyűjti a játékosokat. De nemcsak a gombokat tekintette zsákmánynak, néhány cipzárat is talált, és ezeket is kitépdeste a valaha jobb sorsot látott holmikból. Zsebe már szépen dudorodott, amikor kimerült a lelőhely, s emberünk átvonult egy másik szétrabolt kacatkupachoz. Gomb és cipzár! Lám, nincs kárba vesztett holmi, valami valakinek kincs. A dolgok csak helyet és gazdát cserélnek. Ennyi történik. No meg annyi, hogy ezek a pusztu-

lásra ítélt kellékek, miután kimosdatják, kifényesítik őket, valahol új létfunkcióra találnak. Új életükben szép, divatos holmik hasznos díszeként villoghatnak. Az ember pedig, bekapcsolódva a metamorfózis láncolatába, a maga gomb nélküli, spárgával összefogott gúnyájában megy a kocsmába, hogy némi öröme váltsa szorgalma jutalmát.

EGY NAPILAP KARRIERJE

Eredetileg egy napilap rendes példánya voltam, ám egy napon valami olyasmi lehetett bennem, ami felingerelte a két kéz tulajdonosát, akinek ideges ujjai egyaránt gyűrögették jobb és bal oldalamat (mellékesen, az ilyesfajta, bosszankodásra indító dolgok mindennap találhatóak voltak bennem, oldal- és laptársaimban). Aztán egy tragikus pillanatban a két kéz összecsapódott, minden ízemben összeroppantott, tépett, morzsolgatott, két hosszúkás, maroknyi galacsinná gyúrogatott. Az ily kegyetlen módon összezúgított kultúrrovatomat egy balos cipő orrába, politikai oldalaimat egy jobbos cipő orrába gyömöszölte, s mivel ekképpen többfelé váltam, ezentúl akár királyi többesben is beszélhetek magamról. Nincs megmondhatója annak, milyen végtelennek tűnő ideig szorongtunk a két cipőben megnyomorítva, nyomdaszag helyett valami penetráns, áporodott levegő után kapkodva, reménytelenségre ítélve egy dohos szekrény aljában.

Egyszer azonban mégiscsak elérkezett az idő, amikor a kéz, amelyik börtönünkbe gyömöszölt, benyúlt értünk, nyakon csípett, kicibált szorult helyzetünkből, s lazán a szekrény sarkába hajított. Végre kivilágosodott, s lélegzethez jutottunk. Meggyötört testünk nyújtózkodással próbálkozott, ám ez igen mérsékelt sikerrel járt, mert hosszú, kényszerű mozdulatlanságunk majdnem véglegesen meghatározta formánkat. Szóval alaposan elgémberedtünk, mindamellett kissé lazábbnak éreztük magunkat, s mivel valaha egyek voltunk, némi nosztalgia támadt bennünk egymás iránt. Amennyire erőnkől tellett, kitarulkoztunk. Kölsönösen megállapítottuk, hogy szerencsés galacsinok vagyunk, mert jó néhány társunk háziasszonyok kezében, ablaküvegeken rongyolódik cafattá, vagy a földre terítve, mázolás műveletének potyogó festékfőlöslege marja szét, a létra lába tépdési vagy éppen tűz emésztí, legjobb esetben bedarálják és reinkarnálódnak. Persze, ekkor már teljesen mássá lesz, nem is emlékezhet valaha volt önmagára.

A mi életünk nem volt teljesen hiábavaló, mégiscsak elősegítettük két láb kényelmes előbbre jutását. Persze bennünk is megfordult, hogy létezik néhány kivételezett társunk könyvtárakban, archívumokban (ahová mi soha nem juthatunk el), ahol szinte öröklétben és kényelemben élhetnek, de nem lelkesített a tudat, hogy ha szerencsésebb esetben majdan bennünk turkálhatnának a kutatók, rég múlt események mozgatórugóit, netalán az igazságot keresve, újra és megint csak hamisnak találatnánk. Minden ilyen irányú igyekezet amúgy is teljesen hiábavaló, tudjuk magunkról.

Idáig jutottunk elmélkedésünkben, amikor újra nyílt a szekrényajtó, és az ismert kéz, amelyet akár már gazdának is tekinthetünk, megint megmarkolt és visszagyömöszölt cipőfogdánk orrába, ám fordítva tette, mint először, ezúttal a kultúrrovatom került jobb lábas, politikai rovatom pedig a bal lábas barlangjába. Ez némi helyezkedést igényelt, miközben egy kis foszlányom levált rólam, amelyen a sors kegyelméből két meggyötört szó volt látható: „...szabadság...”, „...igazság...” Eme részecském ezzel a két szóval önállósította magát, az igazság egy morzsjaként szabadon lebegtette a légáramlat a szekrény sarkában.

Minket, a szülőit, a helycsere és a körülmények kényszerítő hatása kissé átformált, de szabad részecskénk új reményt adott: talán egyszer még mi is újra meg újra kiszabadulunk.

Egy szerelem eleje

Már messziről beleszerettem. A buszmegállóban álldogált. Az órájára pillantgatott. Ránéztem a műszerfalra. Két óra múlt néhány perccel. Mellé kanyarodtam, lehúztam az ablakot, az ajtót is megnyitottam kissé, s kiszóltam:

– Jöjjön! Rengeteg időm van. Elvisszem.

Felvágta a fejét és elfordult.

– Hiába vár, nem jön a busz – próbálkoztam újra.

Pillantásra se méltatott.

Becsaptam az ajtót és elhúztam.

Néhány nap múlva, úgy két óra körül, újra arra mentem. Ott állt a buszmegállóban. Az órájára pillantgatott. Mellé kanyarodtam. Lehúztam az ablakot és kiszóltam:

– Atyavilág! Azóta vár itten? Na, mit mondtam, hogy nem jön!

EGY SZELET KENYÉR KÉT OLDALA

Az emberfia hajlamos azt gondolni, hogy a gonoszság holmi személyes érdek szüleménye, helyzetünk minden eszközzel való, kedvező alakításának nélkülözhetetlen eszköze. Tévedés! A gonoszság önmagáért való dolog, aminek biztonsága, hogy önmagáért még komoly áldozatokra is képes, jelentős terheket vállal, rendszerint megerőltető, módszeres (akna)munkára kényszeríti megtestesítőjét.

A gonosz a napból is jeget markol, hogy bizonytalanul lépegető embertársa talpa alá szórja, s habozás nélkül szétkeni az elesetten a sár szeplőpöttyeit, áldozatokra is képes, drága étkeket nyom a tele bendőjübe, remélve, hogy kipukkad, de megmutatja a gazdagon terített asztalt az éhezőnek is, ügyelve, hogy csak a szemét hizlalhassa, de ha mégis hozzáfér, már késő legyen, netán egyenesen forduljon fel tőle. Ez az aktivitás nyilván nincs fáradság nélkül, amellet nem csekély figyelmet, koncentrált óvatosságot követel, és önmagában hordozza a következményt: lelkünk békéjének feláldozását, ha volt ilyen egyáltalán (persze ez a veszély kellő gyakorlat mellett elhanyagolható), mindenesetre, gyakran meg kell tépáznunk a magunk örömét is, ha ezzel mások szomorúságát gyarapíthatjuk. Testét sem kímélve képes hasra vágni magát, hogy valaki átbukjon rajta. A gonosz mindemellet bátor is, mint az a bizonyos vak ló, amelyik nekivágtat a falnak. Az sem szempont, hogy tettei nyomán támadható, mert minden támadható, a Jóisten is.

Azt is hihetnénk, hogy a gonoszság talán zsebünk vagy társadalmi helyzetünk, netán hatalmunk mindenkori állapotától függően elhal, majd szükséges funkciója szerint újjászületik. Nem így van! Tétovázás nélkül belenyúlunk a zsebünkbe, ha ezzel a másokét kiüríthetjük, módszeresen fejlesztett bicepszünk birtokában, kedvtelve orra vágunk bárkit, aki gyengébb nálunk, pedig belefájdulhat az öklünk, jó esetben energikus félfordulattal elhúzzunk onnan, ahol segítségre volna szükség, pedig jól tudjuk, hogy a lendület minket is kibillenthet egyensúlyunkból.

A mindennapi jelenségek félreérthetlenné teszik, hogy a gonoszságok gazdája, maga a GONOSZ, vezető pozícióban van, de ezzel nem elégszik meg, mert minden eszközzel végső győzelemre játszik. Pedig tudnia kellene, hogy a gonoszság nem jó, nem hasznos, hiába jár esetleg nagy anyagi javakkal, még csak nem is kényelmes, amellet egyáltalán nem látható előre, melyik pillanatban önállósítja magát, milyen fordulatot tesz, akár a két lábon járó hordozója ellenében is. Ennélfogva teljesen bizonytalan eredményre vezethet, még akkor is, ha tekintetbe vesszük, hogy a Gonosz leghűségesebb szövetségese a szerencse.

Na igen, szerencse! A gonosz és a sze-

rencse rendszerint megtalálja egymást, de van-e bizonytalanabb dolog a szerencsénél. Mindig várva, de csak váratlanul hajlandó megjelenni, aztán egyszerre csak nincs. A Gonosz ilyenkor magára marad. A gonoszság tehát mindenképpen önmagáért való, önmaga létezését nem csupán testi-szellemi szállásadója, de még a szerencse ellenére is biztosítja.

Egyszer egy mesebeli bölcs, aki mentes volt minden gonoszságtól (képzeljük magunk elé!), azt mondta: – Én, öregem, ha megkenem a kenyeremet bármiféle finomsággal, legyen az lekvár, méz, vaj, s kiejtem a kezemből (ami bizony ilyen bölcsbéli korban már könnyen megesik), holtbiztos, hogy ráborul az ingemre, majd végigcsúszik a kabátom hajtókáján, természetesen a megkent felével, s miután kíméletlenül összekeni a nadrágomat is, és útját befejezve nem a megkent felén állapodik meg a földön, az csak azért van, mert nem a jó oldalát kentem meg.

Világos tehát, hogy amiképpen az állandóan jelen lévő Gonosznak édestestvére a bizonytalan szerencse, olyanképpen a Jóságnak szerencsétlenség a társa. Ezért a jóság nem jó, nem hasznos, nem is kockázatmentes,

nem tudni, melyik pillanatban önállósítja magát, mikor fordul megtestesítője ellen, s ha ezt elmulasztaná is, a végeredmény akkor is bizonytalan.

A következtetés tehát kézenfekvő: mivel nincs olyan szerencse, ami végleg legyűrheti a szerencsétlenséget, nincs az a gonosz, ami legyűrheti a jót. Tehát a jóság is teljes mértékben önmagáért való; önmaga létezését nem csupán testi és szellemi szállásadója, de még a rá leselkedő szerencsétlenség ellenére is biztosítja. Vagyis: ha a gonoszság embertársaink ellen irányuló erőfeszítésekre és ismeretlen veszélyek vállalására is képes tulajdonság, ilyenformán áldozatvállalás, akkor a jóság embertársainkhoz való, áldozatokra és ismeretlen veszélyek vállalására rendeltetett jellemvonás, amely mellékesen még örömet is okoz, és lelkünk békéjét táplálva még kevesebb fáradsággal is jár, mint a gonoszság, tehát nem más, mint bölcs önzés.

Az elmondottakból gyanítható, hogy az ember így is, úgy is, mindig a másik felét keni meg a kenyérének. Ezért a jónak is van esélye a győzelemre. JÓ már sejti ezt; s látván a sok gonoszságot legszívesebben belerúgna valakibe.

Csillagpötty

Csodálatos női tünemény lebbent a metrókocsiba. Szépsége és mozgása egy nemes paripához vagy egy harapásra ingerlő, hibátlan gyümölcshöz volt hasonlatos, de leginkább tökéletes önmagához. Elhelyezkedett a hosszú ülőke közepén, s mint aki környezetét (legalábbis látszólag) teljesen kizárta, tekintetével is jelezve, hogy megszokta már a fürkész szemeket, combjait nem zárta össze teljesen, ekképpen kegyesen felkínálva a maga látványát. Miniszoknyája cseppet sem takarta az idegen szemeknek izgalmas esztétikai élményt osztó, feszes combját, s mi több, ezek forrásvidékét sem.

A szemközi padlaton két öregúr üldögélt, asszonykíséret nélkül. Elegánsak voltak, s korukat tekintve mintha ötvenedik érettségi találkozójukról jöttek volna. Mellettük diákforma fiúk, lányok nélkül.

Az öregurak arcán fiatalos pír suhant át, szemükben elektromos impulzusként mintha régi, pajzán élmények csillagpöttye ragyogott volna fel, s emlékeiktől a szemükön át nyílegyenes, szinte látható sugár szökött a forrásvidék irányába. Magukról megfedkezve, csak késlekedve s kissé zavartan próbálták közömbösíteni tekintetüket. Az ifjak nadrágjából zsinór vezetett a fülükhöz, amelyekre zajkeltő butykók s íves dobozok tapadtak. Ritmusra mozgó ujjai pillepalackok hasát szorongatták, amelyeket időnként pampogó szájukhoz emelgettek, s nyalogatták a ragacsos szörpöt, gondosan ellenőrizgetve, mennyi van még a löttyből. Szemükben semmi csillagpötty, inkább valami öreges fátyol, mintha számukra a palackjuk mögötti látvány már régen nem jelentene élményt, emléküik pedig még nincs, mert ez az öregek kincse.

CSODATOPÁNKÁK

Ez egy hétköznapi, de nem mindennapi történet. Bocsássanak meg annak, aki véletlenül kifigyelte!

A nő már a sokadik cipőt próbálgatta, forgatta, szemlélgette, végül az egyik modellnél megállapodott, és felmutatta az unottan, de türelmesen ácsorgó férfinak.

– Azt hiszem, ezt...

– Jól van. Te tudod – mondta a férfi –, azt választod, amelyiket akarod.

A nő mentegetőzött: – Úgy látom, ez elég drága modell, de nem ezért tetszik. Nem baj?

– Semmi gond. Te hordod. Örülök, hogy végre sikerült választanod.

– De neked is tetszik? Mondd meg nyugodtan.

– Persze. Illik a lábadhoz.

– Hogy érted ezt? Miért, milyen a lábam?

– Hát, nagyon elegáns. Jól választottál.

– De mondd, ha nem tetszik.

– Ugyan, nagyon cuki, bár nem tudom, mi kerül annyiba azon a két pánton.

Ezzel a megjegyzéssel le is zárult a latolgatás; a csodatipegő dobozostul a bevásárlókocsiban landolt. A pénztárnál a férfi fizetett.

– Örülsz? – kérdezte kifelé menet.

A nő, mintha nem is hallotta volna a kérdést, váratlan megjegyzést tett:

– Mit néztél azon a csajon? Kitekerted a nyakad.

A férfi elnézően mosolygott. – Miféle csajon? De ha szabad kérdeznem, te meg mit nézel azon, hogy én mit nézek?

– Láttam. Ismerlek...

A férfi elkomorodott, s közeledve autójukhoz egyre érezhetőbbé vált, hogy szikrázik a levegő. Ahogy ballagtak, távolról nézve ideális párként, mintha gyermekkocsit toltak volna, ám szó szót követett. Mikor a férfi felcsapta a csomagtér tetejét, s dobálni kezdte a különféle vásárolt holmit, melléje lépett az ügyeletes kéregető, egy meglehetősen rozszant, meghatározhatatlan korú nő, s elrebegette szívhez szóló szövegét:

– Tessék nekem valamit... még kétszáz forintom hiányzik a kenyérhez.

A férfi, kezében éppen a cipős dobozzal, leállt a pakolással, s ráförmedt a boldogtalanra:

– Hányas lába van?

A nő megdermedt a kérdéstől, de gépiesen felelt:

– Azt hiszem, negyvenegy.

A férfi kiborította a doboz tartalmát, s a várakozóan ácsorgó felé nyújtotta a csodatopánkákat: – Akkor itt van, vigye!

A nő egy ideig tátott szájjal bámulta az immár a kezében lógó holmit, majd egy pillantást vetve a férfi partnerére köszönet nélkül elrohant.

A férfi lecsapta a csomagtér tetejét, és hatalmas kiáltással fordult a párjához:

– Beszállás, mehetünk! – és padlógázzal indult.

A varázsló

Jó időben rendszerint tárva-nyitva volt az ajtaja. Az utcára néző ablakokat nem volt tanácsos kinyitni. Valahányszor megkísérelte, az autók felverte por tömény gomolyagban nyomult a helyiségbe, majd finom fátyolt képezve megállapodott a keze alatt formálódó kép friss, ragadós felületén. Ráadásul sokáig kellett kínlódnia, míg újra a helyükre sikerült illeszteni az ócska, rogyadozó ablakszárnyakat; gyakran egy-egy üvegtábla is kárát vallotta e keserves műveletnek. Így hát csak az udvarra nyíló ajtó maradt, hogy utat nyisson a levegőnek. A levegővel időnként beszökött a hancúrozó gyerekek zsvivajgása is. A nap meredeken tűzött a küszöbre, de beljebb nem juthatott. Itt sem tartózkodott sokáig, egyre hátrább húzódott, a hosszú udvar kókadozó növényei közé. A festő végiglépdelt a műteremmé kinevezett, félhomályos szobán, az ajtóból megnézte a napot, aztán visszament az állványa mögé.

Egyszerre csak ott állt mellette a kislány. A szomszédék hatévesforma csemetéje. Szutykos, kerek fejecskejét oldalt hajtotta, és érdeklődve nézelődött.

– Mit csinálsz? – kérdezte, miközben a lábát rezegtette, mint az ideges felnőttek.
– Nocsak, te vagy az? Mi történt, hogy be mertél jönni? – ébredt elmélyedéséből a festő.
– Mit csinálsz? – kérdezte újra a kislány.
– Látod. Dolgozom.
– Miért van olyan csúnya, nagy szakállad?
– Csak úgy. Nem tetszik? Húzd meg!

A kislány bizonytalan mozdulatot tett. A festő megfogta a párnás kezecskét, és az állához segítette. A kislány hangosan felkacagott, és belemarkolt a sűrű bozontba.

– Na, ugye, játéknak se rossz.
– Mit dolgozol?
– Ezt a képet csinálom.
– Azt mondtad, dolgozol.
– Ez is munka.
– Ez nem olyan. Apukám eljár...
– Nekem itt a dolgozóm.
– Te mindig képet csinálsz?
– Igen. Többnyire.
– És mikor mész a gyárba?
– Én nem megyek gyárba.
– Apukám a gyárban dolgozik. De most nem dolgozik, mert beteg. Kórházban van.
– Tudom.
– Fáj a keze apukámnak. Megharapta a gép.

– Majd meggyógyul és hazajön.
– Igen. És akkor megint megy a gyárba dolgozni. Te miért nem a gyárban dolgozol?
– Ezeket a képeket ott nem lehet csinálni.
– És miért képeket csinálsz?
– Nekem ez a munkám.
– Apukám nagy géppel dolgozik.
– Én meg, látod, ezekkel az ecsetekkel.
– Apukám azt mondta, művész vagy.

– Na, látod, hát azért festek.
– És ha nem volnál művész, akkor is tudnál festeni?
– Nem. Akkor biztosan nem tudnék.
– Akkor neked könnyű, mert művész vagy.
– Hát, tudod, azért nem olyan könnyű...
– Nézhetem, hogy csinálod?
– Nézd csak. Ott a szék, le is ülhetsz.

Anyukád nem keres?

– Anyukám nincs itthon. Imrus vigyáz rám, de rám nem kell vigyázni. Imrus most elment a közértbe.

– Anyukád hová ment?
– Imrus nem mondja meg.

A festő dudorászott és formázgatta vásznán a felületet. Fél szemmel a kislányt figyelte. A kislány közben elhelyezkedett a széken, de mindjárt le is huppant róla. Álldogált, majd pörgött néhányat, körbehordozta tekintetét a zsúfolt helyiség ezernyi érdekes holmiján, aztán újra felkapaszkodott a székre, és megint lemászott. Időnként hangosan lelkesedett az ecset nyomán előtűnő változáson.

– Mi lesz az? Fa?
– Nem. Csak olyanforma.
– Apukám azt is mondta, hogy te varázsló vagy.

– Micsoda?!
– Varázsló.
– Azt mondta?
– Azt.
– Varázsló? Tudod, mi az?
– Hát, aki mindent tud. Azt mondta apukám, hogy te mindent tudsz. Azt mondta, igazából varázsló vagy.

– Azt mondta?
– Ühüm.
– És még mit mondott?
– Hogy kigondolsz valamit, és hipp-hopp, csak úgy fejből kész egy kép. Meg minden. Varázsoljál nekem valamit!
– Látod, azt csinálom. Varázsolom ezt a képet.

– Valami mást varázsoljál!
– Én képeket szoktam varázsolni. Mit akarsz? Mit varázsoljak?
– Nem tudom. Valamit.
– Behozzam ide a napot, vagy mi?
– Jó. Hozd be a napot!
– Nem lehet. Most még nagyon forró; megsütné a kezemet. De várjál csak, valamit azért mégis varázsolok neked.

– Jó – mondta a kislány. Felkuporodott a székre, összekulcsolta a kezét és várt. A festő keresgélgni kezdett, felemelte a dobozok fedelét, kihúzgálta a fiókokat, benyúlt a szekrénybe. „Hát, ez most tényleg varázslat lesz, ha találok valami neked valót” – gondolta, de nem adta fel a reményt. Néhány kekszdarabkára bukkant; bedugta a köpenye ujjába. Feltartott kézzel lépett a kislányhoz.

– Most jól figyelj! – mondta. Néhányszor megbillentette hátrahomorított keze fejét, majd hirtelen leengedte a karját, és a keksz-

darabkák, hipp-hopp, ott heverték a tenyerén.
– Na látod – nyújtotta a kislánynak –, ezt neked varázsoltam. Tessék!

A kislány nevetett. Elvette a kekszet, és jóízűen ropogatott.

– Még varázsoljál valamit! – mondta két nyelés között.

– Kérlek – tárta szét karját a festő –, csak egy szavadba kerül. Tessék! Mit szeretnél? – kérdezte, és készséges gesztussal körülnézett, mintha csak színpadon állna. – Na, mit varázsoljak?

– Hááát... varázsold, hogy repülni tudjak! – javasolta a kislány, és meglebbentette a karjait.

– Azt nem lehet, mert véletlenül nekirepülsz valaminek, leesel és megütöd magad.

– Akkor... varázsold, hogy kiskutya legyek! Szeretnék kiskutya lenni.

– Azt nem akarom, mert akkor apukád nem ismer rád, ha hazajön.

– Majd megmondjuk neki, hogy én vagyok.

– Haragudna, hogy egy kislányt hagyott itthon, és egy kiskutyát talál helyette. Csak ezért nem csinálom.

– Nem is tudod.

– Már hogyan tudnám? Ez egy egészen kicsi kis varázslat, de azért megkérdezzük előbb, szabad-e megcsinálni.

– Apukám szereti a kiskutyát, hozni is szeretett volna egyet, de anyukám nem akarta.

– De téged mégiscsak jobban szeret apukád, nem gondolod?

– Nem is tudsz varázsolni!

– Dehogynem. Hát ez a kép itt? Meg a keksz? Nézd csak, veszek egy tiszta papírt, és rávarázsollak téged. Mindjárt itt leszel a papíron.

A kislány durcásan elfordult.

– Én kiskutya akarok lenni!

A festő villámgyorsan felvázolt egy kiskutyát. A kislány nem nyúlt érte. Ujjával összecsapott kétoldalt a ruháját, kicsit megemelte, vizsgálódva végignézett magán, s kijelentette:

– Az nem én vagyok.

– Na, jól van, hát persze hogy nem te vagy. Ez egy kiskutya. Hanem most te leszel, meglátod.

Lendületes ecsethúzásokkal, ugyanolyan gyorsan, mint előbb a kutyát, felvázolta a kislányt. A kislány rápillantott a rajzra. Megvetően lefelé biggyesztette ajkát.

– Ez meg nem kiskutya.

– Hát akkor mit csináljak? Mondd meg!

– Varázsoljad, hogy kiskutya legyek, s ha apukám haragszik, majd visszavarázsolsz. Ha varázsló vagy, akkor meg tudod csinálni.

– Nincs itthon egy darabka csont sem. És ha kiskutya leszel, és megéhezel, mit fogsz enni?

– Majd eszek valami mást. A kutya a csokit is szereti. Na?

– A kutyának csont kell.

– Akkor varázsoljál csontot is!
– Ha akarsz... nem bánom, de azért mégis... én azt mondom, valami mást varázsoljunk.

– Nem is vagy varázsló!
– Apukád mondta, hogy varázsló vagyok, nem?

– Akkor miért nem varázszol?
– Rendben van. Akarsz, hogy gyorsan hazajöjjen apukád a kórházból?

– Akarom.
– Nahát. Akkor én őt hazavarázsolom.

Meglátod, nemsokára itthon lesz.

– És nem fog fájni a keze?

– Nem.

– És mikor jön haza?

– Hamarosan. Figyelj csak! Elmondom a varázsigéket, jó?

– Jó.

– Nagyon figyelj!

A festő maga elé tárta mindkét tenyerét, függőleges köröket rajzolt a levegőbe, és belekezdett a varázslatba. Éneklő hangon sorolta a rögtönzött varázsszavakat: – DÉVÜSZ – DÉSZÜN – VAUNTE – TEFAUNTE – NETERLE – KOSZIKA – ZERPEGÉNY – KALOFÓRA – NUGNOR – NUGNÁC – FÁRTBEJ – MILÓ – TUSTAH...

E pillanatban az udvar felől élesen felharsant a szomszédasszony hangja:

– Ilike! Ili! Hová a csudába tekeregtél? Hol vagy? Gyere gyorsan, megjött apuka! Hallod? Imre, nézd már meg azt a gyereket! De megpofozlak mindkettőtöket. Itthon van apuka!

A kislány kerekre tárt szemmel figyelt, tétován mocorgott, aztán ugrott és kiviharzott a szobából. A festő sokáig a magasban felejtette a kezét. Csak akkor ejtette le, amikor a kislány újra megjelent.

– Apukámnak nincs meg az egyik keze, és nem tud menni a gyárba dolgozni – újságolta, és megállt a küszöbön.

– Most menj szépen haza, mert megint keresni fognak – mondta a festő. A kislány nem mozdult. A festő a kislány mellé lépett, az ajtónyílásba, és megnézte, hol jár a nap. Már csak egy kis szelete látszott, az udvar végében.

– Na, menj szépen, fogadj szót! Legközelebb majd adok papírt, festéket, ecsetet meg mindent, és festegethatsz, és akkor te is varázsló leszel. Jó leszel?

– Én nem tudok festeni.

– Azért festegethatsz, ha van kedved. Majd megtanítalak, hogy kell csinálni.

– Én nem akarok festeni.

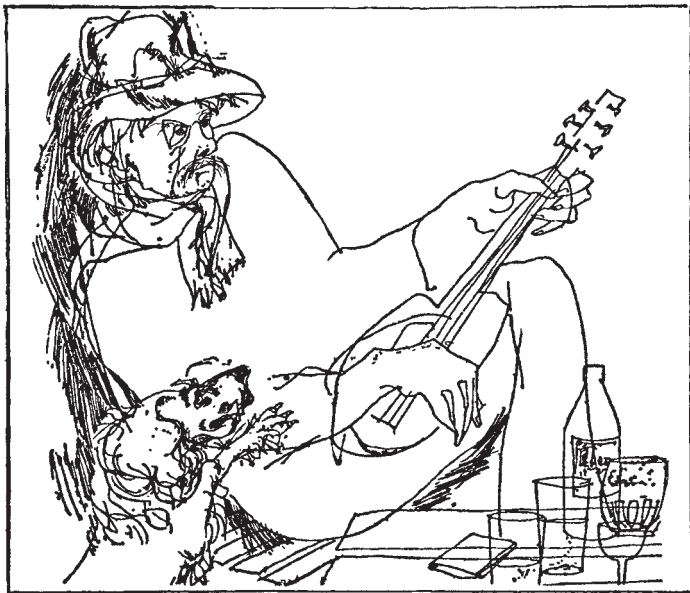
– Hát akkor... amit akarsz... Majd máskor. Holnap, vagy bármikor... Na, szervusz.

– Most akarom! – dobbantott a kislány.

– Mit akarsz most?

– Varázsold, hogy apukám keze...

– Nem lehet egyszerre ilyen sok mindent – vágott a kislány szavába a festő, és be akarta csukni az ajtót, de nem tudta, mert a kislány nem mozdult a küszöbről.

BÉRELT HELY

Én most szépen visszautlök ide, a helyemre. Nekem ez bérelt helyem. Én itt nagyon jól megvagyok Maflával, amíg megint ki nem akolbólítanak innen. Mafla a kutyám, egyetlen hű társam. Nem is tudom, miért neveztem el Maflának – talán magamra gondolván. Ő az egyetlen lény, aki nem cserélne el engem semmi pénzért. Pénzért? Talán csontért, vagy éppen az olykor néha elébe dobott finomabb falatkáért, amit előkotrok valamelyik kukából. Szóval, megvan itt ez az egyszemélyi helyem. Itt nekem közönségem van. Ezt a helyet sorstársaim is tiszteletben tartják. Nekik is van valami vackuk valahol. Ezt a helyet én már régen lefoglaltam. Ez az enyém. Persze, csak úgy – hogy is? Valahogy virtuálisan, mert nincs szerződésemm semmiféle tulajjal, de azt hiszem, jogom van valóságosan itt lenni, mert megiszolgálom. Én itten zenélek. Szórakoztatom a nagyérdemű rohanó, vagy éppen tébláboló közönséget. Engem itt ismernek. Amikor odalenn befut a szerelvény, s feljönnek az emberek, néhányan rám fülelnek. Nekem ez a munkahelyem.

Volt nekem azelőtt finom fix helyem is, nem is egy, jobbnál jobb vendéglőkben, csak éppen a vendéglőknek nem volt fix helyük. A legutóbbi helyén például egy csicsás szállodát építettek. Hogy is férhetnék el én egy ilyen helyen? Az éttermi zenélés különben is kiment a divatból. No, rendben van, de ezt a helyemet hagyják békében. De nemcsak fix helyeim voltak, volt nekem családom is. Fiam is van, valahol Kanadában. Többet nem tudok róla, felszívódott. Az asszony meg nem bírta a nyomort. Bevallom, én meg őt nem bírtam. Ahogy a megélhetésért gyötört mindig...

Jobb nekem itt, zenélhetek, amíg hagyják. Az alvódeszkám is itt van velem, nem hagyom ott az alvóhelyemen, mert lába kelne. Itt asztalnak használom, rajta a flaskám és egy pohár. Én, kérem, nem iszom flaskából. Prosztó szokás. Mindenki azt hiszi, bor van benne, pedig csak víz. Ritkán futja nekem borra. Volt, hogy a poharamba dobták az aprópénzt, csak úgy csilingelt. Egy ideig élveztem, de zavart a kortyolásban. Most már pofára fordítom. A kalapomat nem teszem le, fészkevel fölfelé, ahogy szokás, nem vagyok én koldus, csak némi kis honoráriumot várok a zenémért. Inkább dobják elem a deszkámra vagy a köveztet, nem vagyok rest, bár fáj minden tagom, felkelek és kupacba rugdosom. Legalább megmozgatom a tagjaimat. Persze túlzok, mert kupacnyi ritkán jön össze, s van, amelyik messze elgurul. Olyan is van, hogy más rúgja vissza, amit megköszönök. Ezt a gurulást én már megszoktam, tőlem mindig messze gurult a pénz, amit világeletemben ennyire becsültem. Lehet, hogy éppen ezért vagyok itt.

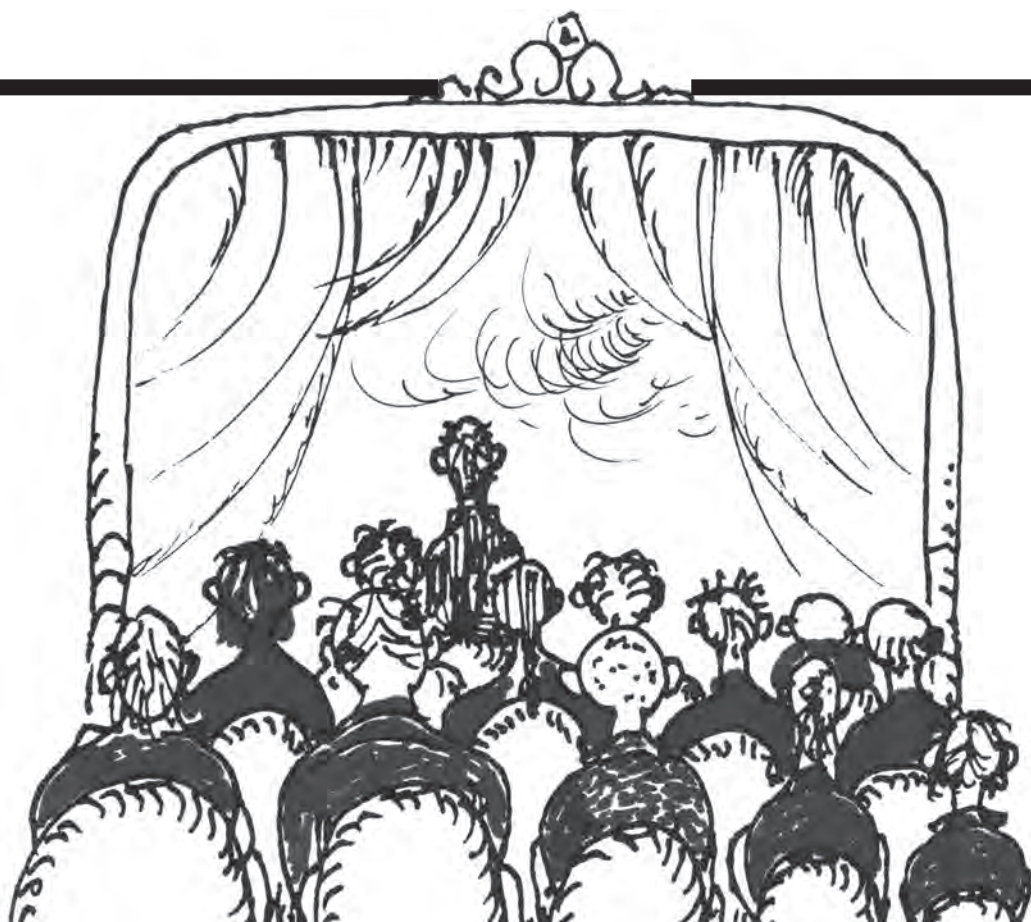
Időnként elfáraszt a zenélés, régen úgy mondták, hogy „szakszervezeti szünetet” tartok. Ilyenkor kortyolok egyet, Maflának is odalöttyintek a tálkájába. Már többen meg is jegyezték: „Nézd má’...”, ez a kutyát is piáltatja.” Néha el is bóbiskolok, Mafla is térdemre hajtja a fejét, és jobb esetben a pohár oldalának ütkező aprópénz csörgésére ébredünk. Lám, leborítva is tud csilingelni. Rosszabb esetben – persze, ettől mindig tartani lehet – terpszlábakat látok és szigorú hangot hallok fölülről: „Jó reggelt! Na, szedje a cuccát és nyomás, nem szálloda az aluljáró.” Én meg szedem a cuccomat, és kifelé oldalunk Maflával.

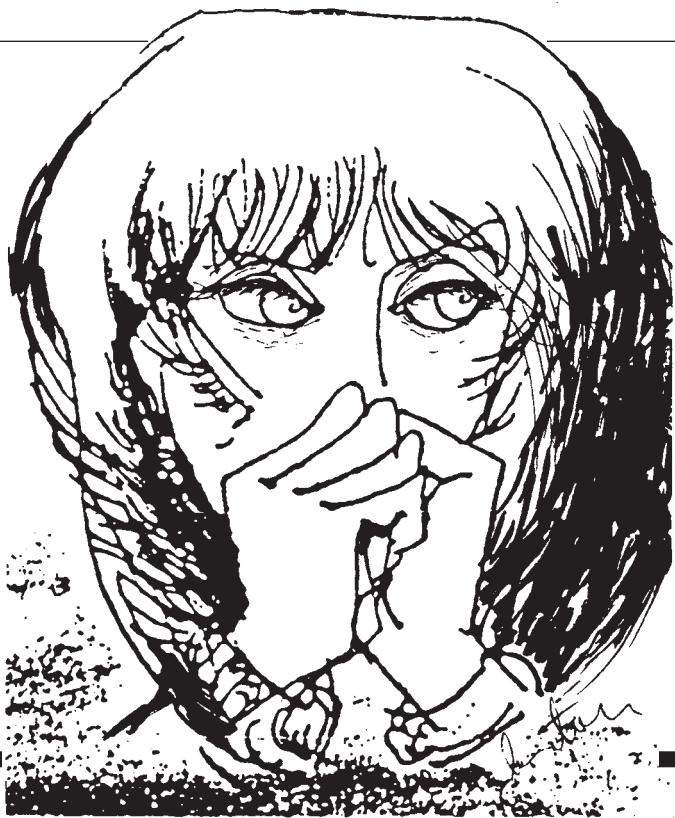
Közben újra eltökélem, hogy tünjetek csak el, én visszajövök ide, mert nekem itt bérelt helyem van. A helypénzt pedig megiszolgálom.

Barátság

Színházban, moziban, összejöveteleken lehetőleg a legszélső ülőhelyet foglalta el, mert feszélyezte, hogy korlátozza a mögötte ülők látását, s mert nehezen viselte a kóbor megjegyzéseket: – Ül le már ottan! (amikor már régen ült, sőt össze is húzta magát) – Vedd már le a fejedet! – Legalább ne mozogj! – Csusszanj már le kicsikét! – A megjegyzéseket néha durva toldalékok is kísérték.

Olykor megkérdezték, ki nekem ez a kétméteres, langaléta alak, akivel olyan elmélyült párbeszédet folytatok, hogy a nyakam kitörik belé. Ő? Hát ő egyszer látván, hogy hiába nyújtózok, nem érem el a felhőket, a vállára emelt. Azóta a barátom. Ezt csak azért mondom, hogy érthető legyek.

Finom ráncok

Túl van a negyvenen, frizuráját ügyes fodrász formázza, bőre, mint a csecsemő feneke. Finom ráncok is csak a szeme körül észlelhetők, ezek is csak akkor, ha nagyon figyelmesen nézi az ember. Márpedig őt nagyon figyelmesen kell nézni mint egyedi, vonzó jelenséget, ráadásul bölcsen szól az élet hétköznapi ügyeiről éppúgy, mint kissé elvont dolgokról, és még humora is van, ami a nőknél ritka dolog, legalábbis így mondják. Mindezek tetejébe miniszoknyát hord, mintha ez a világ legtermészetesebb dolga lenne az ő korában. El kell ismerni (legalábbis férfiszemmel ítélve), nem kellemetlen látvány. Egy életem, egy halálom, meg kell támadnom:

- Mondanék én valamit, ha megengedi...
 - Mondja csak bátran! – biztat kedvesen, és kissé összehúzza finom ráncait. A biztatásra kivágom:
 - Nagyon szeretném becserkészni magát, de attól félek, hogy netalán még pedofilnek nézne.
- Finom ráncai kisimulnak, úgy látom, nem sértődött meg.

HAB A TORTÁN

A szónok fellépett a dobogóra. Mosolygósan, frissen, ruganyosan. (Reggel gondosan bebalzsamozta a lábát.) Egy kecses sasszé és kis várakoztató szünet, felhúzott szemöldök, majd egy hirtelen kézmozdulat következett. Magasan állt, de felfelé nézett, néhány pillanattal csak a szeme fehérje látszott, meg szemüvege villanása, aztán meg nézte a cipője orrát. És belecsapott! Végső soron mindegy, hogy mit mond ezek után (ezt ő is jól tudja), csak „húzó” legyen. Félfordulatot tesz, és ugyanezt cselekszi ellenkező irányban is. (Ez már csak úgy jön, automatikusan, régen begyakorolta már otthon, a tükör előtt.) Feje lendületével kísérvé felemeli a hangját, majd suttogni kezd, mintha titkot közölné. Hangváltásait oly mértékben fokozza, hogy elérkeztnek vél egy kis hatásszünetet. Hallgatását befejezvé, mintha karmesterként irányítaná magát, beint, és lelép a pódiumról. Közönsége hálásan nyugtázza, hogy ő is csak egyvalaki közülük, akik félálomban is figyelmesen hallgatják őt. Elkomolyodik, majd mosolyra parancsolja arcát. Előre meg jobbra-balra lépdél, mintha vízen járna, mint Krisztus Urunk. Közben mond valamit, gondosan ügyelve arra, hogy lehetőleg semmit ne jelentsen. Aztán újabb hatásszünet, és elegáns visszalépés a pódiumra. (Nem a feljáró lépcsőt használja.) Ott aztán némi szájgyűrűs után váratlanul, hatalmas hangon felkiált. Hangja szinte megöli a szó jelentését. Ezen javítván, többször megismétli a mondottat,

de a hangerőből nem vesz le, talán még fokozza is, miközben mindkét kezével sürgető mozdulatokat tesz. Ezek után újabb némaság következik, és „na, ugye?” testjelzéssel, jelentőségelteljes körülnézés következik.

Addig vár, míg fel nem csattan a taps. Elégedett mosollyal felemeli mindkét karját, mintha ezt nem is várná. Nem a sikerért beszél, elvolna ő magának is, de neki küldetése

van. Azt viszont elvárja, hogy ezt az önfeláldozó küldetést mindenki vegye tudomásul. Mikor újra megszólal, bizonyos szenvedőket emleget. Szemüvege bepárásodik. De nem ezekre a szenvedőkre összpontosít. Neki egyvalakivel van komoly baja, akivel szemben engesztelhetetlen, nem gyűlölködésből, hanem mert mindenki ezt várja tőle. Ő csak a köz szerény szolgája. A nagyobb nyomaték kedvéért, s hogy félreértés ne essék, egy nevet emleget, miközben a szája sarkában kis fehér habbuborék pattan el. Megint alulról felfelé néz, de olyan fejtartással, hogy azért lefelé lásson. Kissé oldalra rogyant testtartása félreérthetetlenül jelzi, hogy tökéletes egyetértést vár. Ezt meg is kapja. Taps.

Győztes sportoló felmagasodásával, megszélesedett arccal, két karját felemelve lép le a küzdőtérrel, hogy pávaléptekkel forgolódva megfürödjön a rajongó érintések hullámában. Amit nem kerülhet el: némi nyálás pusizzalal is megtisztelik. Néhányan óvón körülveszik, és egérút felé terelik. Az embergyűrű takarásában megtörölközik a keze fejével, és ki-ison a balfenéken, azaz a hátsó kijáraton.

A MI POSTÁSUNK

Mire hozzánk ért, rendszerint már fényes kedve volt, ugyanis kiindulási pontja, a postaépület és a mi házuk között több olyan hely is akadt, ahol jó szívvel megkínálták némi kedélyjavítóval. Jókedvében nem volt semmi különös, félreérthetetlen volt, hogy néhány pohár itóka műve, de ez senkit nem zavart, mert mindig egyformán viselkedett, ha ivott, ha nem, részeg sohasem volt. Kit vidámít az itóka, kit elszomorít; az ő napjait megvidámította.

Amikor belépett a kapun, rendszerint már szépen kiválasztva, egy csomóban tartotta a ház lakóinak címzett küldeményeket. Javára írandó, hogy illedelmes is volt, akár látott valakit, akár nem, nagyot köszönt. A köszönés ebből a hosszan elnyújtott bejelentésből állt: „Itt a postás bácsi!” A bejelentésre mindig nyílt néhány ajtó, általában többen is előbújtak, ezekkel a szavakkal: „Na, megjött.”

A házuk a város peremén egy rövidebb utcai frontból és két, mélyen hátranyúló oldalszárnyból állt. Emelet nem volt, hét-nyolc méter távolságban, egymással szemben sorakozott tizennyolc lakás. A postás bácsi csak nagy ritkán, általában havonta egyszer járta végig a hosszú udvart, amikor a nyugdíjakat hozta, amelyeket az utolsó fillérig leszámolt. Ha nem volt olyan küldemény, amelynek átvételét aláírással kellett igazolni, csak megállt a mi utcára néző lakásunk udvari frontján, ahol nyáridőben kis füves virágoskert pompázott, ott elegáns lendülettel, mint holmi kártyalapokat, ráhullajtotta a füre a közönséges jellegű, előkészített paksamétát, és csak ennyit mondott: „Osszák szét!” Azal fordult és egy „na, viszlát”-tal már ment is kifelé. Mi már megszoktuk. Mindenki kiválasztotta a nevére szóló küldeményt, és rendben volt a dolog. Néha vizes volt a fű az esőtől vagy a friss locsolástól, ilyenkor persze átmedvedtek a borítékok, az előfizetett újságok, szétfutott a tintával írott címzés, a silabizálás némi vesződséggel járt, de soha nem okozott különösebb fennakadást.

A betűk fölötti közös vita jótékony kapcsolatot tartott a lakók között. Ha szóltunk az öreghez (nekünk öregnek tűnt), akkor már nem volt neki sietős, szívesen megállt beszélgetni. Ebből is látszott, nem az idő s halaszthatatlan tennivalója sürgette, amikor ilyen sommásan vált meg borítékjaitól. Minden nevetett, de nagyon szomorú dolgokat mondott. Ilyenkor beszámolt a környékbeli halálesetekről, lopásokról, rablásokról, verekedésekről, balesetekről (mert mindenről tudott), aztán szinte átmenet nélkül vicceket mondott, amiket itt-ott felcsipegetett, és éppen ilyenkor nem nevetett. Furcsa volt, hogy ilyen fordítva csinálja, de ezt is megszoktuk. Tudtuk, hogy van egy fia valahol, úgy beszélt

róla, mintha naponta találkoznának, pedig tőle tudtuk, olyan nagyon világgá szaladt a kölyök, hogy azt sem tudja, hol kötött ki. De jól is tette, mert forradalmár volt, s elővették volna. Levelet nem ír a fiú, így hát, saját magának soha nem kézbesít semmit. Feleségét régen eltemette; szóval, szorgalmasan hordta a leveleket, és élt magányosan.

Egy napon a szokásos szavakkal bejelentette, hogy megérkezett, szépen leszórta a leveleket a füves-virágos szigetekkére, s fordult volna máris, ám ekkor buzgó lendülettel megállította az új lakó. A kerek képű, tömzsi kis emberke kiviharzott a lakásból, és nekítámadt:

– Micsoda eljárás ez, kérem?!

Az öreg félfordulásból csak nézett vissza rá jóindulatúan; nem felelt, várta a folytatást. Az új lakó folytatta:

– Magát azért fizetik, hogy juttassa el a címzetthez a küldeményeket. Magának ez a dolga, ez a kötelessége, ha nem csalódom. Nem gondolja?

– De, gondolom. Hogyne, jól tudom ezt én, kérem.

– Csak úgy szétdobáljuk, mint a szemetet?

– A szemetet nem illik szétdobálni. Bár manapság...

– Ezeket a leveleket annyiba se tekinti, mint a szemetet?

– Dehogynem, kérem tisztelettel.

– Ennyire sietős, nincs ideje, vagy mi?

Társalogni ráér? Megfigyeltem...

– Időm? Hogyne volna, kérem. Időm, az van. Nekem sohasem sürgős.

– Akkor miért csinálja ezt?

– Miért? Mi baj van ezzel? Eddig jó volt. Nem panaszkolt senki.

– Hát, nem jó így! Egyáltalán nem jó. Csak úgy ledobálni a földre, és jó napot.

– A füre, kérem, oda, ni, látja?

– Az mindegy.

– Szép, finom fű, látszik, hogy gondozzák.

Mi a baj vele? Jó, hogy itt van ez a kertecske, mindig megcsodálom, enélkül olyan kopár lenne itt ez az udvar.

– Hát, vegye tudomásul, ez nem eljárás!

Ez felelőtlenység. Így oktatják ezt a postásiskolában? Jelenteni fogom. Mi volna, ha mindenki így gondolkodna?

– Az rettenetes volna, uram.

– Hogy érti? Mi volna rettenetes?

– Rettenetes volna, kérem, ha jelentené.

Énellenem még nem volt jelentés. Kirúghatnának az állásomból. Ezt csak nem akarja.

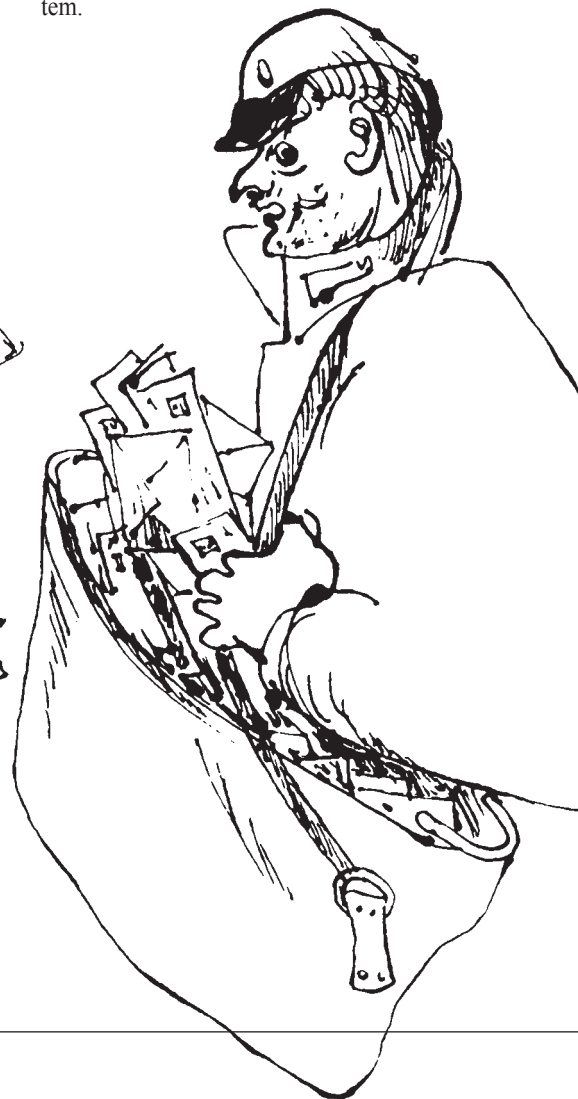
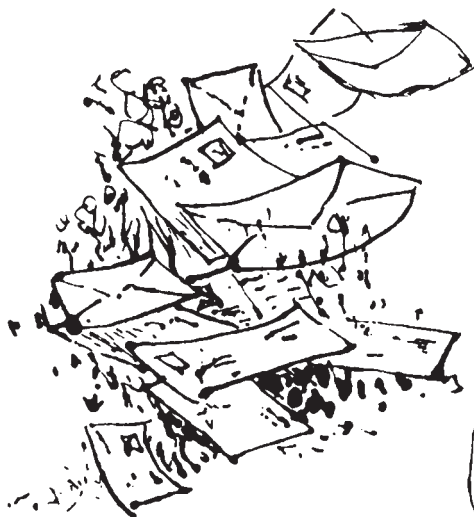
– Már azt reméltem, hogy arra céloz, ha mindenki így gondolkodna, az volna rettenetes.

– Az is. Nagyon unalmas lenne.

Az új lakó hátrált egy lépést, és nagy szemeket meresztve tetőtől talpig végigmustrálta az öreget. Közben valaki már felszedte a leveleket.

– Magának nincs semmi – mondta az új lakónak. – Úgy látom, nekem sincs. Ez a Horvátéké, ez az Ilonkáké, ez a Kemeneséké...

– Na, látja – mondta a postás –, megvan mindenkié, az utolsó darabig. Mind odatetem.

– Odadobta!
– Csak megvan mind.
– Maga tényleg nem érti, mit magyarázok itten?

– Értem én, kérem. Hogyne érteném.
– Na, szóval ezt nem lehet csinálni.
Ha nem kézbesít rendesen, én majd tudni fogom, mit kell tennem. Szépen nézünk ki! Ha én is így végezném a munkámat!

– Miért? Maga mit csinál?
– Nehezebb munkát, megnyugtatom.
– Mégis, mit?
– Anyagbeszerző vagyok, ha tudni akarja.

– Az tényleg nehéz, gondolom, és nem lehet csak úgy eldobálni.

Ekkor már többen előjöttek. Valaki megkérdezte:

– Nekem nem jött semmi?
– Semmi – mondta a postás. – A Horvátéknak van valami, az Ilonkának, a Kemeneséknak...

– Nem jön be egy kortyintásra? – invitálta az öreg Tornyai, aki állandóan otthon tartózkodott, mert leszázalékolták a szíve miatt.

– Köszönöm! Hát éppen, mehetek.
– Na, még ez is! Szolgálatban inni.
Ezt is jelenthetném. Mintha nem volna már benne elég – mérgeződött az új lakó.

– Van egy kicsinyke – nevetett az öreg –, de egy korty még fér a hegyibe, meg aztán nem sérthetem meg Tornyai urat.
– Azzal, nagyot igazítva táskáján, megállt az invitáló ajtajában, onnan nyúlt a poharáért.

– A vöm hozta termelőtől. Nem rossz, ilyent nem kap a kocsmában – magyarázta Tornyai, és felmutatta a demizsont.
– Kicsit én is ihatok, alacsony a vérnyomásom, ez egy kissé megdobja.

A nyitott ajtóhoz sorakoztak a többiek. A postás lassan, komótosan szűr-csölgött, közben vidáman elmesélte legújabb rémségeit. Már a vicceknél tartott, de az új lakó nem közelített, még mindig ott ácsorgott, ahol hagyták, az udvar közepén. Az öreg felemelte poharát, magasan az emberek válla fölé, majd hangos köszöntéssel lenyelte, ami még volt a pohárban, az új lakó egészségére. A kerek képű kis ember egy ideig még sirregette talpa alatt a kavicsokat, aztán hirtelen sarkon fordult és eltűnt lakása kegyetlenül becsapott ajtaja mögött.

– Csak nem haragszik tényleg? Nem akartam megbántani – hümmögött a mi postásunk lenyalva szája széléről a bor maradékát, de tudta, hogy aggódása felesleges, nem is várt feleletet, csak halkan megjegyezte:

– Pedig neki nem is jött semmi. Na, Isten áldja magukat!

Látogató

A szupermarket mélyén, a jó illatú kenyérpolicok előtt nézelődtem, kezemre húzott, átlátszó zacskóval tapogattam a kínálatot. Mindig gyógyíthatatlan, naiv reménykedéssel művelem ezt, elképzelve a csodát, hogy egyszer csak mégis jó kenyérré lelek. Rend szerint csalódnom kell. Talán már az illatuk sem valódi. Restellve már a toporgásomat, s hogy fékezem a forgalmat, egy oldalra pillantásomnál látom ám, hogy kitárt karokkal, szárnyra kapva repdes felém valaki, és megölel.

– De jó, hogy végre látlak! – lihegi a fülembe. – Már olyan régen készülök hozzátok.

Szelíden lefejtem magamról, és szemügyre veszem, ki fia-borja ez az asszony. Szép, ránctalan, kissé kreol arc szolidan sminkelve, csillogó, fekete szemek, kedves mosoly és szünni nem akaró, lelkes üdvözlő szavak. Ahogy, kissé hátralépve, tetőtől talpig végigpásztáztam a tekintetemmel, meg kellett állapítanom, hogy öltözete akár elegánsnak is mondható, semmi csicsa, fekete kollekció, diszkrét, fehér díszítőelemekkel. Ékszer azért volt a nyakába akasztva meg a csuklóján, lábán stílusos, magas sarkú cipő, de egészében a megjelenése nem volt hivalkodó, és nem volt benne semmi ellenszenves.

Aha! – gondoltam. – Ez a nő nem lehet más, mint az idestova harminc évvel ezelőtt megkeresztelt csecsemő, akinek én vagyok a keresztapja. Első elemista volt, mikor utójára láttuk egymást. Kedves, hogy ennyi évnyi öregedésem után felismert. Ennek persze külön története van; nem tartozik ide, de annyit azért el kell mondanom, hogy abban az udvarban garazsiroztam, ahol a szülei és családja voltak az egyetlen lakók, s akik megtértek, sőt igen barátságosak voltak. Amikor felkértek a keresztapaságra, és megmutatták a fekete, csillogó szemű, gyönyörű csöppséget, persze hogy levettek a lábamról. Ahogy most itt állt előttem, meg kellett állapítanom, szép nagylány lett belőle, annyi szent, bizonyára már asszonnyá is idősödött azóta az a csöppség, és van olyan kicsinye, amilyen ő volt valaha, s talán már nagyobbacskaakkal is jeleskedhet. Micsoda tréfája a sorsnak, hogy évtizedekig nem találkoztunk, s micsoda szégyen, hogy nem kutattam, mivé lett a keresztlányom. Ettől némi lelki-furdalás is belém fészkelődött. Még egy spontán ölelés, majd elég lazán sikerült elválnunk. Távoztában még visszaszólt, hogy nem felejtí a látogatást, és a nyüzsgő emberek feje fölött mosolygós búcsút intett.

Ami azt illeti, nem is felejtett. Mintegy két hét elteltével becsöngetett, én kaput nyitottam, ő meg – „remélem, nem zavarok” felkiáltással –, mintha otthonos volna a terep, magabiztosan nyomult befelé. Alig

tudtam követni. Odabent, látván a sok képet a falakon, fényképezőgépet vett elő, és lelkes szavakkal kísérve a műveletet, szorgalmasan kattintgatott.

Mellékesen megemlítette, hogy kaphatna-e egy kávét. „Majd a körülnézés után leülünk, és együtt...” – feleltem, mert észrevettem, hogy csak úgy a vakvilágban kattintgat.

A fehérneműs komódnál fokozódott a lelkesedése, és mindjárt egy porcelánszelencét tüntetett ki figyelmével. – Jaj de gyönyörű, miből van ez? – tudakolta, és billegtetta a szelence fedelét. Ez elég szerencsétlen kérdés volt, mert láthatta, hogy porcelán. Ettől kezdve nagyon ügyeltem arra, hogy szorosan mellette legyek, szememet nem vettem le ügyesen táncoló körmeiről. Mintegy közjátékként ismét kattintott egyet a komód fölötti falon lógó festmény irányába, illetve annak csupán az alsó kerete fertályára, majd visszatért a szelencéhez: – Hát ez tényleg nagyon különleges darab, gyönyörű! – Közben úgy helyezkedett, gondosan ügyelve arra, hogy mozdulatai spontánnak tűnjenek, hogy takarva legyenek az ujjai. Nahát, ez mégsem az én keresztlányom, az már biztos – állapítottam meg magamban, és lábujjhegyre álltam, hogy átlássak a válla fölött. Akárcsak egy szakavatott műgyűjtő, még egyszer megpöccintette a szelence lecsukott fedelét, mintegy nyugtázva a szépségét, és láthatóan menni készült.

Ennek őszintén örültem. „Figyeltelek, besurranókám, hiába bűvészkedél – nyugtáztam magamban a távozás nemes szándékát –, az én eszemen nem jártál túl. Kis, vacak ribanc. Csak menj már a pokolba, és ne lássalak többé az életben! A kapuban még megjegyezte: – Ha a lányom láthatná ezt a sok szépséget...” – és puszival próbálkozott. Végre kívül tudtam. Mélyen felsóhajtottam.

Később a feleségem is sóhajtozni kezdett, és szemrehányóan közölte:

– Te, hiányzik az aranyláncom meg a jegygyűrűnk.

ANEKDOTA

A kocsmá a sarkon volt, ahogy illett az ilyen szerzeágazó, forgalmas, külvárosi útkereszteződésnél. Fontos irányok megállója volt ez az „intézmény”, amely nemcsak ivásznál volt, de pihenő és találkozási pont, és mindezeket túl megbízható, üzeneteket közvetítő és tájékoztató betérő is. Na, igen, zimankóban melegedő, kánikulában hűsítő is volt, itt a csórót is megtűrték, még néhány potya korty is jutott az esesettnek. Az épület cégtábláján nem volt név, csak egy háromjegyű szám, s utána az, hogy ITALBOLT. Eme név nélküli kocsmának néhány jeles törzsvendége is volt, köztük a legnevezetesebb az országiszerte, sőt még külföldön is ismert színész, akinek rendszerint ide kézbesítették a „dispóját”, mikorra áll elő az autó, hogy a neves férfit az esedékes forgatási helyszínre szállítsa. Rendszerint nem a közeli Duna-parti faházánál (amely állandó lakásul szolgált) vették fel, mert a kocsmájú jó előre kiszámítva az időt, gyalogmódot választott, hogy bedobjon valamit, mielőtt szolgálatba indul. Gyakran kaptos is lett kissé, de teljesen józanul (ami ritkábban fordult elő), vagy akár feltöltve is szolgálatnak tekintette hivatását. Bárhogy volt is, kapásból megjegyezte a szövegét, s játék közben soha nem tűnt részegnek, de még bizonytalannak sem, mert valahogy az ital ellenére, vagy éppen azáltal, mindig józan önmaga volt. Már az első instrukcióra, némi mormogásos belső latolgatás után a „csapó” jelére a csak órá jellemző sajátos hanghordozással (jóízű döcögéssel, mintha parasztszekéren ülne), nyomban előadta magát, hogy abban hiba nem volt. Mimikájához, gesztusaihoz és testmozgásához sem lehetett sokat hozzátennie a rendezőnek. Ahogy divatos szóval mondják, „aurája” volt. Nem volt alkalmas minden szerepre, nemcsak hanghordozása miatt, de külső megjelenésében is afféle népi figurát formázott. Az ilyen szerepkörökben azonban egyedülállóan meggyőző volt. Rendszerint még jelmezre sem volt szüksége, saját öltözet is természet adta karakterét példázta. Semmi praktika, a világ legegyszerűbb módján adta elő önmagát. Ezért is tudott beférkőzni a közönség szívébe és beolvadni az ilyen-olyan kocsmatöltelékek társaságába.

Ez a beolvadás nemcsak a törzshelyére vonatkozott. Távoli forgatási helyszínekre utazván a templomtornyokat vizslatta, mert ahol templom van, ott kocsmának is lennie kell.

Ahol pedig kocsmá van, ott meg kell állni, és ahol megáll az ember, ott hörpíteni kell, mert, ahogy gyakran hangoztatta, a szomjhalál az egyik legrettenetesebb, ami embert érhet. – Nem állhatunk meg, Laci bácsi, a stáb már ott van. (Ezt nem szerette hallani.) – Mi az, hogy nem lehet? – Megtiltotta a gyártásvezető. – Akkor „behugyolok!” – és megtette, amit rezignáltan így nyugtázott: – Megmondtam! – Eből is látszott, hogy egyéb erényei mellett Laci bácsi szótartó ember volt. Forgatási szünetekben, vagy amikor nélküle történtek a dolgok, az ügyelő igyekezett szemmel tartani, mert igen leleményes volt az eltűnésben. Persze mindenki tudta, hogy ilyenkor hol kell keresni, de jobbnak látták, ha szem előtt van. – Hát, most nem én jövök, kicsit elmegyek, ki kell nyitni a csapot. – Neee... Laci bácsi, el ne tűnjön! Menjen oda a bokor mögé. – Én, eltűnni? Hogy tudnék én eltűnni? Ahol egy nagy muslicafelhőt láttok, ott vagyok én középpütt. Nahát.

Estefelé, amikor meghozták a forgatásról, s természetesen nem otthon tették le, hanem a törzshelyénél, még be se lépett az ajtón, itala már útból volt az asztalához. A bort szerette. Gyanús volt, hogy külön kannából kapja, a pult alól. Szép komótosan hörpölgetett. – Na, milyen volt ma, Laci bácsi? – Olyan. – Milyen olyan? – Szomjaztattak a gazember farizeusok. Na persze, ők zsebből isznak, stikiben. Az volt, hogy kiszáradtam. – Hallotta? Suszti, szegény Suszti feldobta a talpát. – Szomjan halt, vagy mi? – Nem. Tegnap zárás után megfagyott. – Hát, akkor az emlékére! Putyi! Hallod? Tölts meg egy flaskát, viszek az asszonynak. Karjaival, mint csökött szárnyakkal egyensúlyozott hazafelé az ólmos esőtől lefagyott úton. Nem sokáig váratott magára a pillanat, amikor megbillent, és a flaskát szorongató kezét, csakúgy, mint a másikat maga alá csapva próbálta fékezni zuhanását. Később úgy mesélte, hogy: „Itt az ital nem játszott szerepet, hacsak annyiban nem, hogy az asszony flaskája volt a kezemben, az félrehúzott,

s bevalagoltam a cserepeibe. Csak a bort sajnáltam, no persze, az asszonyt is. Vissza már nem mentem, biznyságot szereztem, hogy nehéz az út, van, amikor csak úgy kiszalad az ember lába alól, meg aztán már húzták is le a vasrolót a sarkon. Szegény Örsze, én jót akartam; ne csak nekem jusson. Hát, jutott, ami jutott, mikor ez, mikor az, olykor a seggre esés. Ami igaz, az igaz: alul kicsit fáj, fölül meg furdalt.”

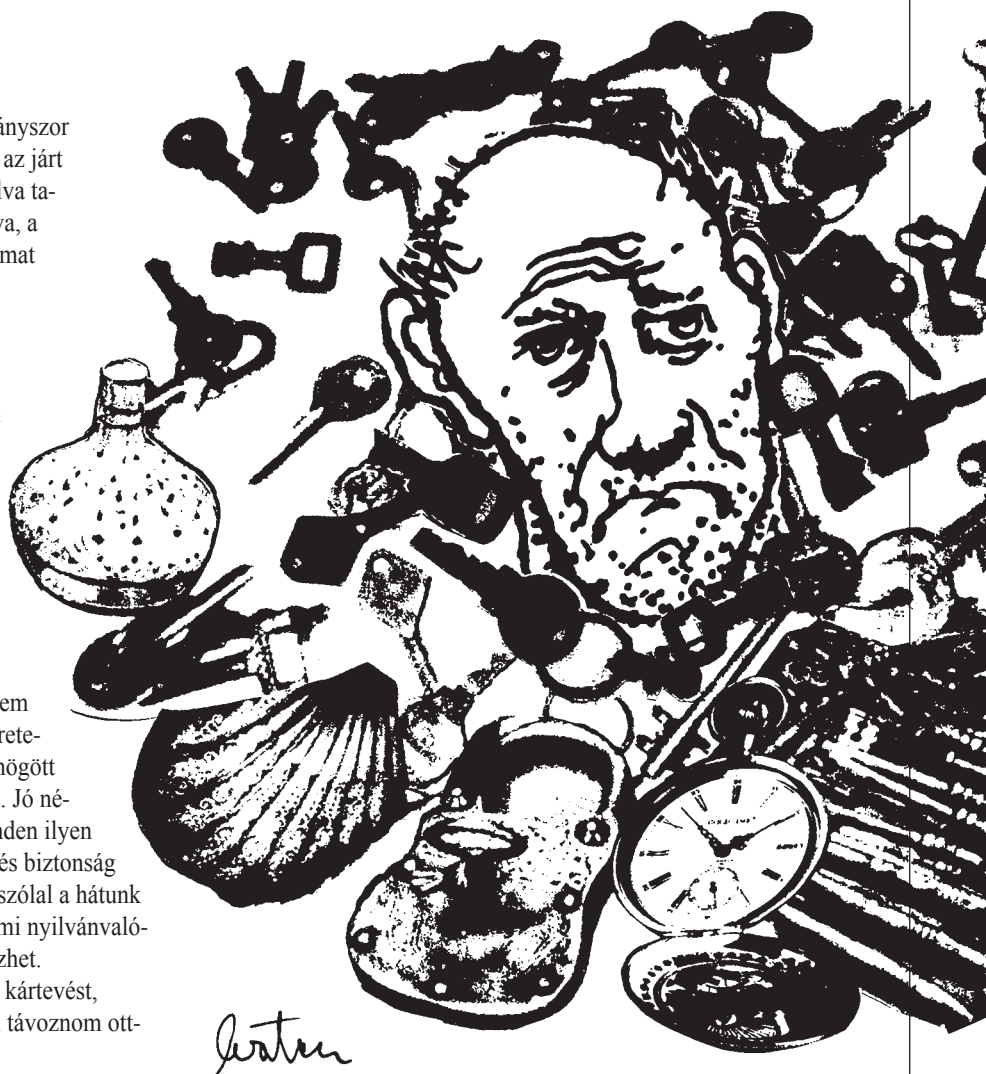
Reggel, amikor előkászálódott a retyóról, elővette az asszonyt: – Te Laci! Te már megint nagyon benyakaltál. Nem kellene már... – Éne-e?! Kicsit iddógáltunk a fiúkkal. – Kicsit? Azt mondd, kicsit? A lepedőd csupa vér, megnézheted, az állótükör meg összeviszva van leukoplasztozva! Azt is megnézheted. Meg magadat is. – Ejnye, no, sikos volt az út – zárta le az ügyet Laci bácsi, s csak még annyit tett hozzá: – Úgy tudom, ma nincs forgatás.

Óvatosság

Mostanáig alig mertem kimozdulni otthonról. Valahányszor elmentem, a frász kerülgetett, mire érek haza. Egyre az járt a fejemben, hogy távollétem alatt betörnek, s szétdúlva talállok mindent; a könyveim széthányva, megszagatva, a képeim kivágva keretükből, s talán még a vörösboromat is felhörpölték. A bezárt ajtó, mint tudjuk, nem akadály, ha hét lakattal van is biztosítva.

Ma rájöttem a megoldásra. Tárva-nyitva hagyom az ajtót! Valamirevaló betörő nyitott ajtón nem tör be. Hogy is tehetné, amikor az nyitva van. Felmerült ugyan, hogy még fáradnia se kelljen a nyomorultnak?! Hát éppen ez az! Mi a fenének cipelte akkor a szerszámait, a piszkakulcsokat, csavarhúzó, feszítővasat, miegymást? Egy becsületes betörő megoldozik a zsákmányért. Persze nem árt, ha valami csalit hagyunk az asztalon, például a lerobbant, régi mobiltelefonunkat. Ezzel ugyan a profi betörő nem sokat törődik, aki ezt felkapja, az a besurranó; egy mozdulat, és hipp-hopp, illa berek... Az ilyen alak nem betörő. Az egy pancser. A körültekintően s lelkiismeretesen dolgozó betörő jól gyanítja, hogy a nyitott ajtó mögött lehet valaki. Ő nem szereti, ha zavarják a kutatásban. Jó néhány, általa jól ismert dugi hely is lehetséges, de minden ilyen zugot végig kell tapogatni, s ehhez bizony némi idő és biztonság szükséges. Mert micsoda dolog az, hogy valaki megszólal a hátunk mögött, és megkérdezi: „Mit keres, uram?” Az ilyesmi nyilvánvalóan stresszt okoz, esetleg tettlegességet is eredményezhet.

Na, a helyzet az, hogy elkerülendő minden dülást, kártevést, ajtóm máától nyitva áll, és nyugodt vagyok, ha el kell távoznom otthonról. A címem azért nem árulom el.

Antoni

PÁLYATÉVESZTÉS

Már zsenge korában író akart lenni. Ez az elhatározás hajtotta, olyannyira, hogy idejekorán beszerezte az összes hozzávalót: igazi íróhoz méltó, márkás tollat (ceruzát is, de a radírt mellőzte; nem szándékozott olyan szavakat leírni, amiket törölnie kellene), egy nagy köteg hófehér írólapot, s legvégül egy szemet gyönyörködtető íróasztalt. (Mihez is kezdene egy író íróasztal nélkül?) A nélkülözhetetlen bútordarab beszerzését nem akarta elhamarkodni, sokáig keresgélt. Végre azonban meglátta a belvárosi üzlet kirakatában felkínálkozó, gyönyörű biedermeier íróasztalt, hátsó élén a polcokkal s az előtűlő, gyorsan lejegyzett gondolatok tárolására szolgáló rekeszekkel; azonnal beleszeretett. A dolgot még vonzóbbá tette, hogy a hozzá való karosszék is rendelkezésre állt. Igaz, hogy összes összegyűjtött pénze

rámert, de végre együtt volt minden, ami íróságához szükségeltett. Boldog elszántsággal nézhetett a jövő elé.

Otthon aztán elhelyezkedett a kényelmes karosszékben, megsimogatta a karfákat, az asztal peremét, kiterítette maga előtt a hófehér lapokat, ujjai között, mintegy bemelegítve, játékosan billegtetta a tollat, miközben azon vette észre magát, hogy enyhe félelemmel nézi a makulátlan fehérséget. Végtelen hóméző fagyos érzete lept meg, de hátradölt és várta a megváltó gondolatot. Ahogy múlt az idő, félelme nem enyhült, inkább fokozódott. Legalább az írásmű címét szeretne volna leírni, abban bizakodott, hogy a többi már menne magától, mintha a cím határozná meg a mondanivalót, s nem fordítva. Motoszkált benne ez a felismerés, de ettől még nyugtalanabb lett. Mivel a gondolat csak nem jött, a tollat billegtető keze, tőle szinte független kalandra kelve meglódukt, és visszafoghatatlanul birtokba vette a papírlapot. Először csak lassan, szinte lopva, később nagyobb sebességre váltva, sűrű, kacskaringós vonalhálával terítette be az imént még szinte bénaságot okozó, szűz felületet.

A friss vonalaknak még arra sem volt idejük, hogy kissé megszikkadjanak, kezének vénuszdombja lendületes sirrentéssel, átlósan végigcsusszant az ákombákomon, némi tónust varázsolva a vonalak közé.

Ekkor megrendítő, hatalmas felismerésre döbbsent: régen dédelgetett vágyai csúfot üttek belőle; ime, mielőtt még gondosan előkészített hivatása gyakorlására térhetett volna, máris elkönnyvelheti a tényt, hogy pályatévészett lett. Ám a felismerés és meglelt új hivatása nyomában megvizsgáltta, s ezt a vigaszt nem sokkal később megerősítette az első siker, ugyanis ösztönös alkotását készséggel megvette az „Élet és Maszat” c. multikulturális folyóirat, ahol ezek után még számos ehhez hasonló, tudatosan készült műve megjelent.

állt a helyén, ahol eddig csak űr volt és csupasz műteremfalak, csoda történt, a komplex építmény szinte az egész műtermet uralta, berendezve, a legapróbb kellék is a helyén, ahogy a tervező megálmodta. A terv, amelyet immár nem takart védőlap, kiterítve feküdt az egyik játszóasztalon.

A számvetésre érkezett csapat teljesen megzavarodott. Szólni jó ideig senki nem tudott, de meglehetősen furcsán tekingettek a hírneves rendezőre. A csínytevő csapat tagjai közül jó néhányan nem tudták elrejteni vigyorgásukat, s emberfeletti küzdelmet vívtak, hogy ne robbanjon ki belőlük a harsány röhögés. A rendező elüvegesedett szemmel bámulta, amit nem sokkal előbb még nem látott. Lassan magasan a feje fölé emelte két karját, és – „jól van... jól van...” mondókával – lépegetett be a díszlet belsejébe. Bent aztán ujjából keretet formázott a szeme elé. A keret jótékonyan eltakarta az arcát, ahová már némi mosoly is erőltetni próbált. Dolgozni kezdett. A bizottság tagjai értetlenül, hümmögve, egyenként elosontak. A gyártásvezető láthatóan megkönnyebbülve a fejét csóválgatta, és egy nagyot fújt a levegőbe.

A rendező a berendezőt szólította. Hangja elmélyült és bársonyosra szelídült. Ez senki számára nem volt meglepő, mert mindenki úgy ismerte, hogy nemcsak nagy tehetségű, de nagy ívű, egyáltalán nem kicsinyes ember, aki megszállottja hivatásának, és emellett minden más eltörpül.

– Ezt az ágyat, ha lehet, talán ne ide... inkább oda... az asztalt meg amoda... így, na igen, így jó lesz... azt a két képet cseréljétek fel... ide még valami kellene, valami jópofa, jellegzetes dolog... A tervező ránézett a rajzára, és elégedetten nyugtázta: – Igen, magam is így gondoltam, de jobb, ha a rendező teszi oda. – Látod – mondta később a berendezőnek –, azért kell néhány dolgot rossz helyre tenni, hogy a végén oda kerüljön, ahová kell.

A rendező ezúttal is bizonyította, hogy nem akárki, hogy azért, mert így megtréfálták, semmi haragot nem érez, már el is felejtette, csak dolgozik, formáztatja a beállításokat, meg aztán már nemsokára nyomulnak is befelé a világosítók, meg majd a szereplők. Akkor kezdődik ám az igazi, elmélyült munka.

A tervező megvárta, amíg a rendezővel együtt mindenki a büfébe vonult, hogy hörpintsen egyet, mielőtt beözönlik a díszlet serege. Akkor leült díszlete közepén, és arra gondolt, milyen kegyeltje is ő a sorsnak, hogy ilyen nagy emberrel dolgozhat, aki arra is képes, hogy ilyen előzmények után még elismerően rá is mosolyogjon.

**A derűs történet főszereplője
Várkonyi Zoltán filmrendező.*

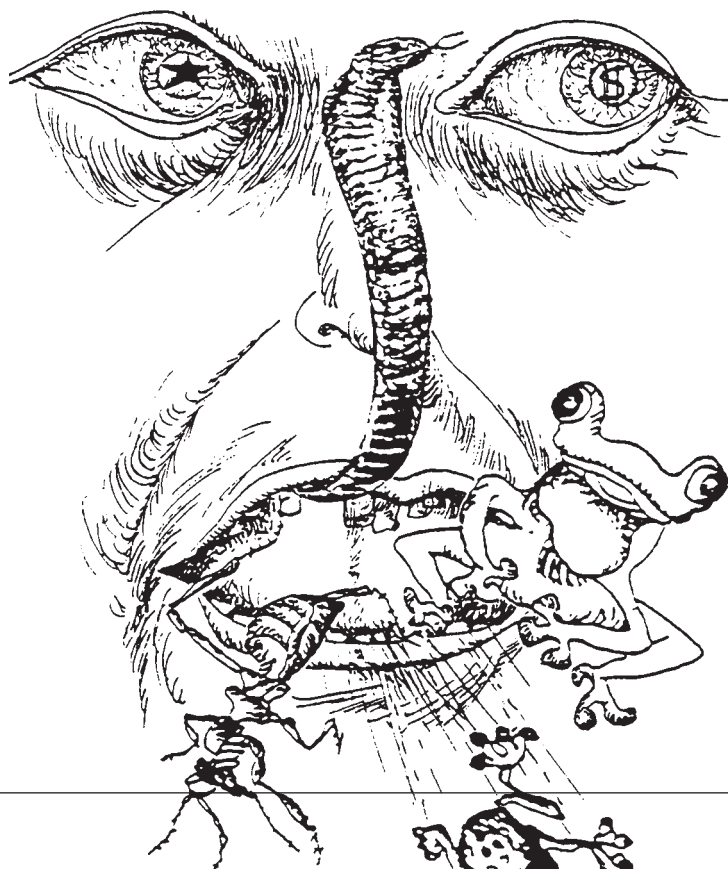
SZÁJFERDÜLÉS

Némi egyszerű, formaérzékeny megfigyelés tanúsítja, hogy hazudós embereknél néhány körülmény együttes hatására a száj elferdülése óhatatlanul bekövetkezik. Az elferdülés kifejlődése (aminek semmi köze holmi természetes, születési vagy baleseti hibához) különböző idő alatt történik, mindeközben különböző intenzitású fokozatokat mutat, ami a körülmények kiszámíthatatlan függvénye. Még a felületes kutatások is kétségtelenül kimutatják, hogy a meghatározó körülmények közé tartozik például bizonyos, génekben hurcolt, nemzedékeken át érvényesülő, örökletes tulajdonság, a hatalom és a pénz beteges imádata, továbbá az adott emberformájú lény foglalkozásának és közvetlen környezetének mentális állapota, mindeneke előtt azonban a hazugság mértéke, hatása és mennyisége. Szorosan idetartozik a szándékos és célirányos, egyirányú amnézia is.

A száj elferdülésének szemmel látható kifejlődése kiváltképp a Homo politicusnál jelentkezik, tekintve, hogy a felsorolt körülmények leginkább az ő helyzetének meghatározói. A mindenkor adott helyzet diktálta, megszámlálhatatlan szóferdítés a legősibb és legtermészetesebb szócsövet is elferdíti. A hazugság elhitetésének görcsös igyekezete az ajkakat először csak elkeskenyíti, majd befelé fordítja, egy-egy lihegésnyi pillanatra ráncosan összehúzza, mintha vákuum működtetné s rántaná vértelen pengeélessé a pampogó részeket, mint azt a bizonyos záróizmot, ami az emberi végtermék útját szabályozza. Aztán újra meg újra megnyílik a rés, és ömleni kezd a hazugság mint az ember egyik speciális végterméke, miközben a rés húskerete olykor még csücsöríteni is képes, aminek a nyilvánvaló ellenhatás a kódolt szerepe.

Ha a hazugságcsücsörmények kizárólag egy irányból, rendszerint balról jobbra (mint az élősvi növények világában a fojtogató indák) hagyják el forma- és hangképző lukjukat, a luk oldalra rándul, s eme folyamat jól megfigyelhetően felgyorsul s felhangosodik. Szélsőséges esetben a szólaftanyúk olyan fenyegető mozgást produkálnak, hogy már-már attól kell tartani, hogy szétakasztják az állkapcsot, ahogy a kígyó teszi, amikor nagyot nyel. Az egy irányból kilökődő kígyó-béka természetes egyoldali elferdülést okoz. Ez a produkció sok embert lenyűgöz. Az oldalazó hangpumpa, bár általában könnyen felismerhető képtelenségeket fújtat, bizonyos meggyőző erővel bír, még annak számára is, aki fújtatja. Hogy is áradhatna ilyen erővel és ilyen fáradhatatlan ismétlődéssel, ha ezt a gépmozgást nem táplálná bizonyos belső meggyőződés? Honnan jönne a működéséhez szükséges szennyezett levegő, ha nem volna meggyőzést pumpáló hatalom mögötte? Honnan lenne az ösztökélő ingerület? Az ösztökélő ingerület: fönt a gyűlölet, lent a szükség. A gyűlölet a léleekben tátongó űr tölteléke, a szükség a földé. A gyűlölet önmentési kísérlet, fuldokló megkönnyebbülési küzdelem a mocskokban, ezért elkerülhetetlen, akár csak a szükség. A gyűlölet a hazugság ellensúlya.

Az elferdült száj eme ellensúly élőképe.

A világ lyukai

Mondhatnám azt is, hogy minden lyuk mögött az ördög leskelődik. Valaha az ördög csak a vulkánok kloákáján és a földrengések repedésein talált utat, hogy előlopakodjék a mélységek mélyéből, hogy körülpillantson, mi van a Földön, és hogy a rá jellemző leleménnyel elvégezzék a praktikáit, mely praktikák eredményét rendszerint a halál nyugtázza.

Később már minden rést megkeresett, amit bolygónk, elsősorban az ember

közreműködésével felkínálhatott. A Föld minden lyuka az ördög „peep-show-ja”. A lyuk mögött az ember meztelen, és vagdalkozik.

Az ördög most a csernobili SZARKOFÁG repedése mögött guggol és kukkol. Hogy jobban lásson, a halál „szemüregét” az orrára biggyeszti, és mereszti, forgatja a tekintetét. És az ördög e lyuk mögött megállapítja, hogy ez a Világ legunalmasabb repedése; semmi sincs a lyuk mögött. Már csak a „fekete lyukban” reménykedik, és azt fontolgatja, hogy kukkhelyét áthelyezi az ózonlyuk mögé.

RÍMEK A CSEHÓBAN

- Kérek egy csopakit, mert olyan balhét csapok itt!
- Mit csapsz te itt, köcsög?
- Semmit, csak szójátékoztam.
- Megmondom mindjárt, mivel játékozzál. Balhét akarsz?
- Dehogy. Na, ne... mit akarsz azzal a bökővel?
- Hogy érthetően „szóljak”, ezzel én, most megcsapollak. Na, mit szólsz? Ez semmi?
- Ez kínrím.
- De mennyire! Ami a kint illeti, mindjárt megismered.
- Figyelj csak! Nem hallod? Ez nem az én hangom. Mintha onnan hátulról jönne:
- Totyi! Ne villogj azzal a bökővel, mert ráfázol. Ne marhaskodj! Ül vissza a valagadra.
- Mindjárt, csak meglékelem ezt a köcsögöt.
- Meglékeled hát a „pöcsödöt”.
- De ez itten balhét akar csapni!
- Erre! Gyorsan! – nyitott pultajtót a csaposnő.
- Húúú, az „annyát”! – Laposkúzásban slisszoltam ki a hátsó ajtón.

Ahogy visszanéztem, látnom kellett, hogy odabent már magasra szökött a romosítási kedv. Az egyik ablak például tokostul és emberestül pottyant utánam.

Íme, a költészet romboló hatása!

Rongyos nadrág

Mostanában rongyos nadrágban járnak ifjú (és nem ifjú, de jobbára csinos) hölgyek. Első pillantásra – és már hogyan pillantana rájuk az ember – az a gondolat tolokodik elő, hogy össze kellene dobni nekik új nadrágra valót. Hát ez az első impresszió támasztotta gondolat óriási tévedés. Ugyanis ezek a hölgyek fáradságos munkával, időt nem kímélve rongyolták meg ép nadrágjukat. Mellékgondolat: talán azért, hogy szellősebb legyen. Persze ez a gondolat is tévúton jár. Ami a szellőzést illeti, úgy oldják meg, hogy egyszerűen nem húznak fel nadrágot. Mellékesen (talán nem is olyan mellékesen) ez számtalan esetben igen kellemes látványt nyújt, de a rongyos nadrág rejtélyét nem oldja meg.

Ez a körülmény újabb gondolatot indít (társadalmi értelemben, talán ez az épkezláb): ha a rongyos nadrágok fölé nézünk, döbbenetes ellentmondás tárul a szemünk elé. Gyönyörű, hibátlan, elegáns blúzok, trikók, kabátkák, sálak, egyéb drága holmik, s legfőleg smink és fodrászremekművek emelik a vonzó nőiséget, mintha az alsó rongyos és a fölötte pompázó rész nem is összetartozna. Ebből adódhat a következő megfjtés: a rongyos nadrág ezeken az elegáns hölgyeken valami áttételes, társadalmi méretű együttérzést fejez ki azokkal, akik a kukákból szerzett be egérrágtá holmijukat. Mindebben tehát valami lázadás is benne foglaltatik.

Fogjanak le, mielőtt továbbgondolom, és arra a következtetésre jutok, hogy az első ilyen, rongyossá váló nadrágot leharapdálták és letépdesték egy gyönyörűségecses vonakodóról, akinek ez olyannyira megtetszett, hogy divatot csinált belőle.

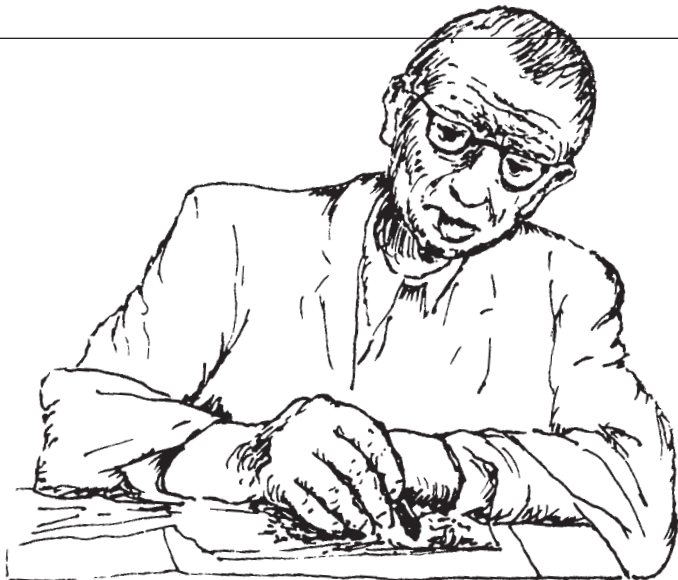
RAJZISKOLA

Szép, szabályos ívben sorjázta a rajzbakok, ahogy egy rajziskolában illik. A „nebulók” lovaglós ülésben elhelyezkedtek, miközben már összehúzott szemmel vizslatták az előttük üldögélő, modellnek felkért, szakállas öregurat. Ujjai hegye már fekete volt, mert a készülődés izgalmaival morzsolgatták a szénrudacsát, amelytől a varázslatot remélték.

A rajzoláshoz készülődők igen változatos képet mutattak. Az egyik padon természetes háziasszony helyezkedett, egy másikon fiatal, nyurga kamasz lány, a továbbiakon két középkorú nő és két kisgyermek is. Hogy mi készlet egy ilyen tarka társaságot, hogy tandíjat nem sajnálva, minden lehetséges perspektíva nélkül rajzolni tanuljon, nyilván személyenként más-más indítékra lelhetnénk. Elszánt igyekezetük azonban mindnyájuknak az arcára volt írva. Némelyikük még a nyelve hegyét is kidugta nagy igyekezetében. A háziasszonyforma rajzolt a legelmélyültebben. Talán még terhes házi teendőit is hagyta a csudába, hogy itt lehessen.

Az alkalmi modell figyelmét, aki immár befutott képzőművészként missziós feladatként vállalta el a kényelmetlen feladatot, egy hozzá hasonló korú öregúr kötötte le. Annak ellenére, hogy megegyezés született arról, tekintete lehetőleg a vele szemben, a karéj közepén ülő ifjú lányra irányuljon. A lányra nézni kellemes volt, ám tekintete mégis az öregúr felé kalandozott, aki az ív bal szélén, Parkinson-kórjával küzdve remegtetette kezét a rajztáblája fölött. A fekete humor kedvelői azt tartották, hogy ez a kényszerű kézmozgás igen előnyös lehet a satírozásnál, de egy határozottabb, lendületesebb vonalnál csak véletlen, cikcakkos megoldáshoz vezethet. Ámde csodálatosképpen, ha az öregúr ilyen vonalat alkotott, remegése néhány pillanatra megállt. A modell ilyenkor szeretett volna lelkesen felkiáltani, de türtőztette magát és drukkolt. Feltűnt, hogy az öregúr szinte nem is nézte a modellt, rajztábláját nem támasztotta meg, mint a többiek, mélyen a rajzlapja fölé hajolva küszködött a papírral és széndarabkájával. Társadalmi helyzetét tekintve egyszerű nyugdíjas lehetett, aki özvegyen, egyedül él, és itt társakra lelt. A rajzolás napját bizonyára ünnepnek tekinti.

Az alkalmi modell tekintete persze olykor végigsurrant az egész sorfalon. A gyerekeknél szülői felügyelet is jelen volt. Igaz, hogy min-

den gyermek művésznek születik, de egyikük ebből már kinövőben lehetett, mert feltűnően sokat izgett-mozgott, talán valami csoportos játék gondolata bökögte őt belülről. Szülei talán valami gyanús társaság befolyásától menthették ide. De azért rajzolt, szénrudacsokká szinte kopogott a papíron. A nyurga kamasz lány láthatóan igen komolyan vette feladatát, rajzszerelmét kinyújtott keze két ujjá közé szorítva méregette a modell arányait. A két középkorú, anyányi nő, talán zűrzavaros helyzetükből menekülve, némi nyugalmat és önállóságot remélve, veszendőben lévő egyéniségét kereste.

A parkinsonos öregúr satírozásba kezdett, csak úgy sercegett a papír. A rajztanárnőjük egyetértően bólogatott, másoknál meg-meg állt és korrigált. Az óra végeztével sorra kézbe vette az alkotásokat, és néhány dicsérő szóval jutalmazott. A modellnek is megmutatta mindenki munkáját. Ami a karakter megragadását jelentette, a háziasszony járt a legközelebb. A többiekében is volt néhány jó megfigyelésről tanúskodó részlet. A modell persze a remegő kezű munkájára volt a legkíváncsi. A rajznak nem sok köze volt az ő fizimiskájához, de a néhány hosszabb, a ködös felületet átszelő, lendületesebb vonal úgy tűnt előtte, mint az öreg nebuló meghosszabbított élete.

Magyaróra

Na, gyerekek, volt időtök a nyáron, remélem, mindnyájan elolvastátok az Egri csillagokat.

- Hmm... igen... háát...
- Ez nem túl meggyőző.
- Én... én olvastam, de nem az egészet.
- Én az egészet!

- Nagyon jó. Hát akkor most mondd el nekünk néhány szóval, mi maradt meg a könyvből.

- A könyvből semmi nem maradt, mert eltűnt a táborban.

- Na, szép... hanem tebenned mi maradt belőle. Mi fogott meg? Mire emlékszel; ha tetszett, mi tetszett? Erről beszélj!

- Nekem az tetszett a legjobban, ahogy Dobóék FÉLHOLDRA verték a törököket. Az királyi volt.

LYUKASÓRA KÜLÖNSZÁM

XXIX. évfolyam, IX. szám. 2020/9.

Kiadja a Magyar Írók Egyesülete
Szerkesztőség: 1052 Budapest, Városház u. 7.

A szerkesztőbizottság tagjai:

**Alföldy Jenő, Agh István,
Bertalan Tivadar, Czigány György,
Dobai Péter, Gülch Csaba, Gyulai Líviusz,
Iancu Laura, Kalász Márton, Markó Iván,
Pröhle Gergely, Rózsássy Barbara,
Szakonyi Károly**

Főszerkesztő: Sághy Ildikó

Főmunkatárs: Szakonyi Károly

Művészeti vezető: Réti Attila

Olvasószerkesztő: Bognár Antal

Rovatvezető: Weltler Ildikó

Titkárságvezető: Őri-Kiss Gyöngyi

A különszám Bertalan Tivadar rajzai és írásai alapján készült.

Nyomdai kivitelezés:

VIRTUÓZ Kiadó és Nyomdaipari Kft.

1037 Budapest, Bécsi út 267.

Felelős vezető: Tolonics Gergely

Húsleves

Amikor a világhíres sztár, Christopher Reeve, ismertebb nevén a Superman átlépte szerény hajlékunk küszöbét, vendégüdvözlő izgalmunk egyszeriben ijedtséggé változott, mert a nevezetes vendég homloka nagyot koppant bejárati ajtónk homlokdeszkáján. (Talán éppen ezért hívják homlokdeszkának.) Látogatónk nyilván nem számított holmi szocialista szabványú ajtónyílásra, bár ő maga, hosszát tekintve nem volt éppen akármilyen szabványméretű. Persze, nem azért volt ő Superman, hogy ezt a koppanást egyáltalán érzékelje, mindenestre ettől kezdve kissé görnyedten járt-kelt otthonunkban. A széken először lovaglólásban helyezkedett el, ugyanis az *Anna Karenina* film forgatásának éppen átmeneti szünete volt, s vendégünk, mint Vronszkij gróf alkotójának lovas jelenetei maradtak félbe. A filmben jómagam is érdekelve voltam mint a látvány és a környezet kitalálója, s ő ezt a tevékenységemet nagyra értékelte. Ez a tény egy sztárszereplő részéről nem volt gyakori. Innen volt a barátsággá nemesülő ismeretség. No meg, mit tagadjam, látogatása, sőt e baráti gesztus későbbi megisméltése nem csupán az én személyes érdemem volt, hozzájárult ehhez anyósom húslevese is. Nahát, ez elég profán körülmény volt, de nagyszerűen illett holmi fellélegző forgatási szünethez.

A dolog előzménye feltehetőleg az lehetett, hogy azok a filmesek, akik előtte nálunk jártak, elpletykálták (elvégre a filmvilág egy világfalu), hogy aki filmezni jön Magyarországra, amellet, hogy nyerje meg munkatársnak Bercit, aki én voltam, mellékesen, garantáltan meghívást fog kapni az anyósától arra a bizonyos, nevezetes húslevesre. Mert Amerikában sok minden van, de ilyen húsleves aztán, bizony isten, nincsen. Na, igen, ezt aláírom, de azért kissé sértődötten azt találtam gondolni, úgy jó magyarosan, hogy az anyátok istenit, nem is a feladat s a meszsi földön híres szakembereinkért, köztük az én közreműködésemért hozzátok ide a filmjeiteket, hanem az anyósom húsleveséért? Na, szép! Különbön örülök, hogy ízlik, és hogy egyáltalán megtiszteli hajlékunkat. Amikor mindezt tréfásan és kissé finomabban szóvá tettem, vendégünk jót mulatott, és csettintgetve, jóízűen hörgölgette az aranylós húsleveset. Volt abban minden, ami kell, a lényeg azonban anyósom titka volt. Megjegyzem, neves vendégem a velős csontot kissé rágósnak találta, amibe még egy Supermannek is beletörhet a foga, de amikor előállt a friss, meleg, ropogós pirítós kenyér, és elmondtuk, hogy mit kell tenni vele a falatozás érdekében, lelkes ováció kísérte a ropogós műveletet. Nem állítom, hogy most látott először csontban velőt, kissé játszott is

a kedvünkért. A leves után természetesen jött a benne főtt, foszlós marhahús, tormával. Ez, ahogy mondani szokták, már hab volt a tortán. Torta nem volt, de volt, ugyancsak anyósom remekműve: meggyes és almás rétes. Nahát, azt is nehezen tudom elképzelni, hogy Amerikában egy háziasszony arra vetemedik, hogy hártavékonyra húzogassa a tésztát, hogy a végén ilyen remekművek szülessenek belőle, de nem is részletezem tovább. A termelőtől beszerzett jófajta vörösbor (nem itóka, ahogy a műbort az idő tájt nevezték) bizonyára felejtésre ítélte vendégünknel a homlokán keletkezett enyhe kis dudort.

Legközelebb munka közben, a forgatáson találkoztunk, éppen a lovát ülte nagycenki helyszínünkön. Megfigyeltem, akkora szál

ember volt, hogy nyergéből lelopatva a lábát, az szinte a földet súrolta. A forgatási napok annak rendje-módja szerint folytak és fogytak. Közben még egyszer ellátogatott hozzánk, társat is hozott, s miután Anna Karenina, szerepe szerint, már szerencsésen a vonat kerekei alá került, Vronszkij gróf alakítója elutazott, és nem láttam többé. De természetesen hallottam róla. Rettenetes hírt közöltek róla a hírcsatornák: a gyakorlott lovas, a lóról földig érő lábú, rettenthetetlen Superman, olyan szerencsétlenül leesett a lováról, hogy örökre megbénult. Néhány évig kerekesszékekben tengette életét, majd jött az újabb hír, hogy meghalt.

Azóta valahányszor húsleveset kanalazok, egy könnycseppel szaporítom.

AMI NINCS

Ami nincs, az a CSEND. Az „ami” valami létezőre utal, valami kézzelfoghatóra, a csend pedig olyannyira nem kézzelfogható, hogy egyszerűen nem létezik. Az „ami” szócska tehát ez esetben a semmit jelenti. (Ha a semmi jelent valamit egyáltalán.) Bizonyára volt csend valamikor, a teremtést megelőző időtlen időkben. Persze, akkortájt még teljességgel fölösleges lett volna is bármilyen hang, mert fül sem volt a felfogásukra. Hanem amikor elkezdődött az a bizonyos világot formázó Hat Nap! Még elképzelni is nehéz, micsoda éteri zenebona támadt, s robbantotta ízekre a csendet.

A Menny és a Föld megteremtése, a fény felkattintása, a nappal és az éjszaka szétválasztása, az égboltozat helyére emelése nem történhetett munkazaj nélkül, a vizek öszszegyűjtése hullámtarajos zubogás, csattogás

nélkül, a föld felöltöztetése zöldellő füvel, gyümölcsöző fákkal a sarjadás sóhajos neszei nélkül, a Nap tüzelőanyaggal történő táplálása szikrarobbanások nélkül, e szikrarobbanások csillagszórós széthintésének surranó, pattogó zajai nélkül, a vizek élőlényeknek nyüzsgése hullámcsobogás nélkül, a repdeső szárnyasok csapkodó kerengése az ismeretlen égboltozat alatt vijjogás, rikoltozás nélkül, a szárazföld állatainak morgása, hörgése, vicsorgása, vonyítása, üvöltése, tépőfogak s agyarak csattogása nélkül.

És a hatodik napon így szólt az Úr: „Alkossunk embert a mi képünkre és hasonlóságunkra, hogy uralkodjék a tenger halain, az Ég madarain, a barmokon, mind az egész Földön.” „És lőn...”, ám bizonyára nem sikolyok és sírás nélkül, mert a születést azóta is változatlanul ilyen hangok kísérik.

Ezen a napon az emberrel immár a FÜL is megszületett a teremtés hangjainak felfogására. „És látá Isten, hogy ez jó.” És ahogy múlt

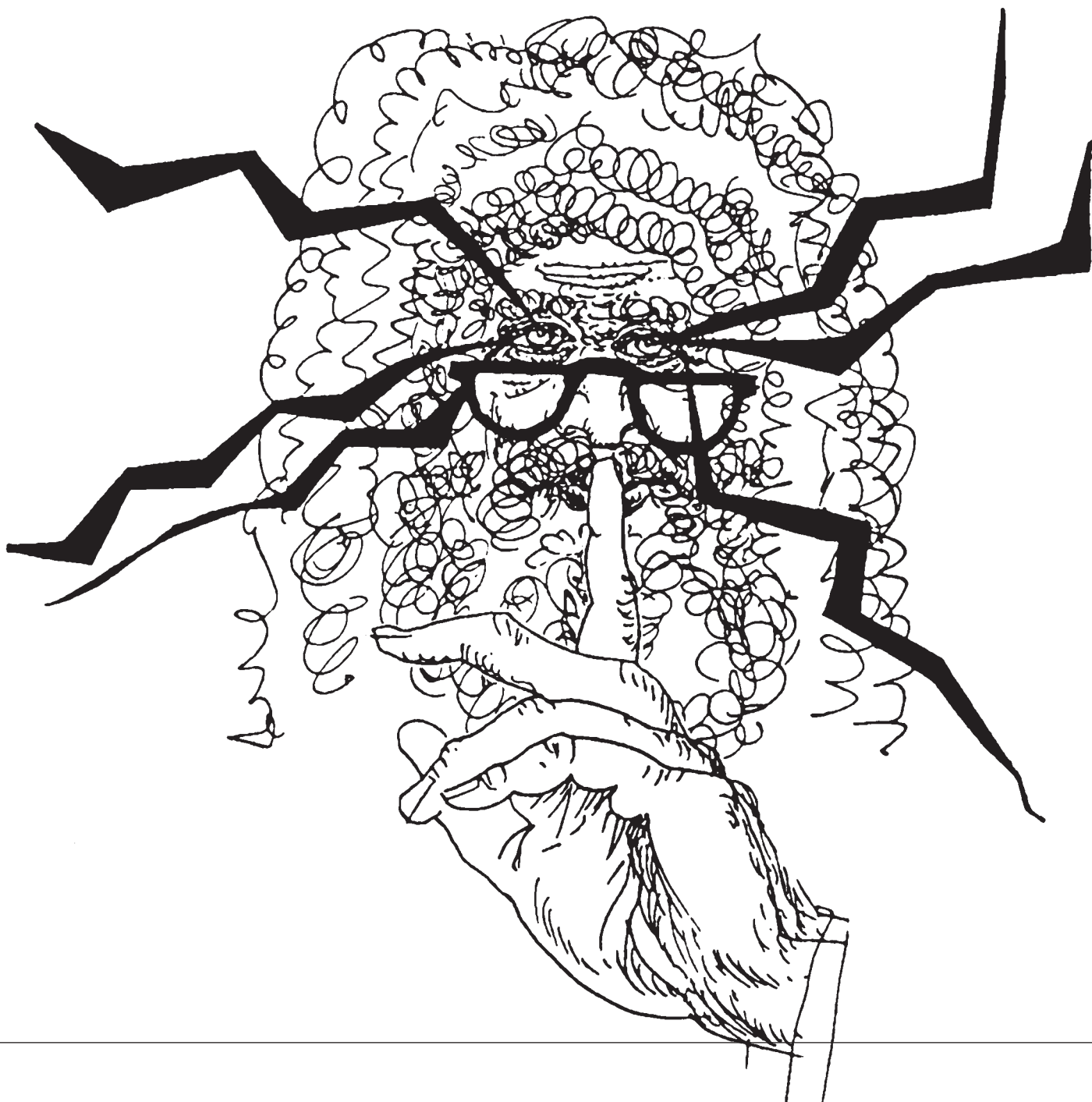
az idő, a hangok egyre fokozódó ütemben megsaporodtak és felerősödtek. A koponyák bezúzásának reccsenése, a balták és kardok csattogása, a páncélzatok éles fémsikolya, puskaropogás, ágyugolyók süvöltése, az ember által alkotott szerkentyűk zörgése, dobolása, dübörgése, füttyülése, robbanása, lángzubogása, városok robaja, építmények omlása, üvöltés, hörgés, nyögés, csontok roppanása, a pusztítás hangjai tülekednek s töltik meg az ember fülét.

Káromlás és átok, szennyes szidalom, vi-csorító, véres pokolvigalom; táncol s dalol az ördög a háttérzenére.

Az ember hallja ezt. Az ember mindent hall. A külső zajokat kizárhatja, de ha süket is, vagy bedugja a fülét, akkor sincs csend. Az ember akkor is hall. Önmagából jön a zaj. Nincs csend. Csend nincs.

És látá Isten, hogy ez nem jó, és azt mondja: – Megteremttem a csendet!

Az Ember ezt az egyet nem hallja.

A nem létező múlt

Utód: – Nincsen múlt, nagypapa. Nem halottad? Nem olvastad? Most is kezdedben az újság. Ne haragudj, te már nagyobbreszt múlt vagy. De ha nincs múlt, akkor már te sem vagy. Nyugodjál békében!

Ős: – Eltemettél, kisunokám? Nézz meg jól, láthatod, itt vagyok még, temetetlenül. Imitt-amott recsegek, ropogok kicsikét, meg fáj

a derekam, de ez is azt bizonyítja, hogy élő vagyok; a fájdalom az élet jele.

Utód: – Jól van, de maradj békében! Öreg-ségedhez az a méltó, hogy bölcs legyél, és ne izgasd magad. Annyit már én is tudok, hogy a nyugalom: béke.

Ős: – Ne nevetess! Mi az, hogy béke? Mikor volt béke valaha is? Te, jóformán még gyerek létedre tudod, mi a béke? Én, ahogy visszaemlékezem... magam sem tudom. Én magam sem maradok békében, és nem tudok megnyugodni addig, amíg ezt nem tudom meg.

Utód: – Mit?

Ős: – Hát, hogy mi a béke, és van-e egyáltalán.

Utód: – Talán azért nem tudod, mert öreg vagy, és mindig békétlenséget tapasztaltál. De ha nincs múlt, akkor talán más a helyzet.

Ős: – Na, te kis múlt nélküli bölcs, árul el nekem, ha te tudod...

Utód: – Mit tudhatnék én? Magad is mondd, hogy gyermek vagyok még.

Ős: – Ahogy öregszel, te is egyre inkább múlt leszel.

Utód: De ha nincs múlt, nagypapa, amit naponta hallhatsz, akkor hogy van ez? Talán mégis legjobb a múltat elfelejteni?

Ős: – Micsoda? Önmagamat felejtsem el? Csak múlt van. Ezt jól jegyezd meg! Amint ezt kimondtam, már az is a múlt.

Utód: – Talán a legjobb, ha ezt is elfelejtetted.

Ős: – Miért kell mindent elfelejteni? Ha meggondolom, ez nem is lehetséges. Azt már mondtam neked, de majd egyszer te is megtudhatod, hogy az emlékezés az öregek fiatalága. Nekem is ez jutott, és ehhez ragaszkodom.

Utód: – A jövőre gondolj! Csak a jövőt nem lehet elfelejteni; amit nem ismersz, hogy felejtethéd el? Csak a múltat felejtethed. Ha nincs múlt, bűn sincs akkor.

Ős: – Meg öröm se. Miről beszélsz?

Utód: – Megvan! Akkor ez a béke.

Ős: – Történelmet nem tanultok? Hogy felejtsem el, hogy ellopták az életemet?

Utód: – Történelem sincsen.

Ős: – Hogy vizsgálod abból, ami nincsen?

Utód: – Elmagyarázom, miért nincsen.

Ős: – Halljuk. Magyarázd el nekem is!

Utód: – Azért nincs, mert sok a bűnös. Tudhatnád.

Ős: – Hogy csak az én történelmemet említsem: világháború, gulág, holokauszt, diktatúrák, börtön, forradalom, rendszerváltás, oda-vissza rendeződés, de már neked is van történelmed, például a globalizáció meg a migráció. Vajh mikor tudod ezeket elfelejteni?

Utód: – Helyben vagyunk. Kalandozol te az interneten? Le sem ülsz a masina elé.

Ős: – Én mindig az életben kalandoztam. Még mindig azt teszem.

Utód: – Szóval, nem akarsz szörfölni?

Ős: – Inkább hörpölnék. Tölts egy kis vörösbort!

Utód: – Nem is akarsz csetelni? Még okostelefonod sincsen.

Ős: – Inkább csettintenek a jövőre.

Utód: – Na, látod, mindent másképp csinálsz! Ezért nem létezel.

AZ EMBER FEJLŐDÉSE

Kezdetben vala a husáng, majd a kőbalta. Ezek a természet adta eszközök alkalmasak voltak arra, hogy az embernek készülődő lény ezekkel fejbe verje hasonló társát, ha féltette elejtett zsákmányát. Aldozatából kiharapta a legjobb falatokat, a többit otthagya a tőle nem sokban különböző ragadozóknak. Az persze nem vezérelte, hogy ezzel hozzájárul az ökológiai egyensúlyhoz, mivel étket biztosít másoknak is, továbbá hogy áldozatai ürüléke és teteme folyamatosan javított talajt biztosít természetes élőhelyének, az őserdőnek. Az embernek készülő lény mindezt nem tudta. Egyszerűen zsákmányszerző és étkező volt maga is. Zsákmánya maradványát, és megölt társát, mint ürüléket maga mögött hagyta. Az embernek készülődő erdőlakó sokáig nem is változott.

*

Később felfedezte a vessző rugalmas hajlékonyságát és az inak feszítőerejét. Íjat szerkesztett, és távolságtartóan ölte meg emberjelölt társát is, ha veszélyben érezte zsákmányát. Íme, bizonyíték, hogy az ember gondolkodni kezdett, mert eszközeit egyre hatékonyabbá tette. Az embernek készülő lény egyre emberibb lett, két lábra állt, és teste is úgy formálódott, hogy teljesen elütött a többi élőlénytől. Új eszközeit természetesen zsákmányszerzésre használta, s mivel ezt féltette, megölte hozzá hasonló, ember formájú társát, aki ugyancsak zsákmányra tört. Arra nem gondolt, hogy ez a hozzá hasonló társ az első adandó alkalommal őt fogja megölni. Az emberesedő lény tehát nem változott.

*

Majd eljött az idő, amikor lelopta az Égről a tüzet, és lánzszahegyet tudott kovácsolni. Rudakra erősítve ezek minden eddigi eszköznél hatékonyabbnak bizonyultak hozzá hasonló, immár embernek nevezhető társuk megöléséhez, mert falkába tömörülve nemcsak a zsákmányt, területüket és hatalmukat is félteni kellett. Az ember már ritkán harapott társába, ezt saját multságára inkább vadállatok torkára bízta. Feltalálta a kereket, a pénzt, megfaragta a hegyeket, építményeket emelt, istenekről vitatkozott, és komplex módszereket alkalmazott: kereszteteket ácsolt és a lánzsákkal a megfeszítettek oldalába döfött, miközben teste és szelleme tökéletesítésén fáradozott. A többi a keselyűk dolga volt. Az ember feltalálta a szórakozást, ám az ember nem változott.

*

Az ember csodákra lett képes. Lift és daru nélkül, kötelekkel, csigákkal közelített az Éghez, s felépítette csodálatos katedrálisait. Közben sok újdonságot teremtett, leleménye gyilkoló eszközeiben is megnyilvánult. Szurka a szembe, forró ólom a fülbe. Máglyára, testet felszúró karókra, embert megnyújtó csigákra, forró olajra, lovak által kezelt, lábat szétrepesztő műveletekre volt szüksége eme eszközök birtoklásának, hogy mentsék istenük és a maguk tekintélyét, meg a zsákmányt, amely hatalmukat biztosította. Az ember hatalmasan gazdagodott kincsben, alkotásaiban és gyilkoló eszközeiben. Tevékenységét nem titkolta. Az embert kalodába zárta és kiállította a főtéren, a máglyát is itt gyújtotta meg embertársa alatt, hogy mindenki élvezhesse a látványt. Feltalálta a demokráciát, mert tevékenységébe bevonta embertársait. De az ember nem változott.

*

Az ember továbbfejlődött. Feltalálta a puskaport, lövő fegyvereket konstruált. Az ember immár távolról is képes volt megölni az embert. Felfedezését továbbfejlesztette, ágyúkat készített, melynek csővébe nehéz kőgolyókat gyömösölt, és puskapora segítségével ezeket lövöldözte embertársaira. Az ember, védekezésül, erős várakat épített a hegyormokra. De az ember nem változott.

*

Az ember hovatovább, szinte megszámlálhatatlanul sok bámulatos felfedezést tett és csodákat alkotott. Gombnyomásra világosságot tudott

teremteni a sötétségben, két és háromkerekű, majd önjáró, négykerekű járműveket szerkesztett maga alá, hogy gyorsabb legyen a lónál és a lábainál. Mindezt azonban kevésnek találta. Repdesni kezdett a levegőben, s onnan szórta bombáit embertársai fejére, s döntötte romba az általa felépített hatalmas városokat. Eleinte csupán robbanótölteteket használt, ám ezt kevésnek találta, meglódította eszkereiket, és feltalálta az atombombát. Magasból ezt is leszórta. A fejlődés eredményeként ez sokkal hatásosabbnak bizonyult. Az ember később a Holdra lépett, de nem változott.

*

Az eszközök túlpörgött, és megalkotta a számítógépet, az internetet, az okostelefont. Tökéletes demokratizmussal mindenki mindenkit könnyen elérhet, és közölheti a legújabb lelki és testi ölési technikákat. Bolygónkat, amely már szivacsos az ember rabló vakondtúrásaitól és mélységekbe hatoló szippantóútól, a világűr nagy kelyhében meglötyögtették, hogy minden összekeveredjen. Az ember is összekeveredett önmagával, és ismeretlen tájakra zúdult. Az ember mindenféle varázsszerekkel elkábítja magát, túlvilági jutalom reményében bombát csinál a testéből, hogy sokan elkísérjék a túlvilágra. A szivacsbolygónk testéből kirabolt javak néhány ember általi uralása, ennek feltétele és további gyarapítása egyre újabb és újabb elmecsodákra készíti az embert, miközben egyre több kis fejű ember születik. Az ember mindig újra vágyik, de egy ősi eszköztől nem tud megszabadulni. Ez az eszköz a kés a hátában s embertársa szívében. Az ember máig nem változott.

A MINDENSÉG PÚPJA

Bertalan Tivadar munkái

1. Terülj, terülj, asztalkám!
(A film díszlettrajza)
2. Magyar korpusz
3. Töpörin, az angyal
4. Bohóc, trombitával
5. Az utolsó vacsora
6. Emberfa

